

LiterActualització de continguts sobre l'obra de Josep Pla

Sessió 1

Arrelat al paisatge: les descripcions literàries

Llengua i Literatura
Catalanes a Batxillerat

Universitat de Girona

Curs 2022-2023

Continguts: Mireia Xarau – Nil Gibert

Organitza:

Universitat de Girona
**Institut de Llengua
i Cultura Catalanes**

Universitat de Girona
**Institut de Ciències de
l'Educació Josep Pallach
ICE**

Càtedra
JOSEP PLA Grup 62
Fundació Josep Pla
Universitat de Girona

f u n d a c i ó

Amb el suport de:

FECYT
INNOVACIÓN

"El paisatge et fa comprendre la literatura perquè la literatura és la memòria del paisatge en el temps".

Josep Pla

Programa LiterActualització
Coordinació: Irene Capdevila, Anna Perera

© dels textos: els autors i/o editors corresponents
© d'aquesta edició: Institut de Llengua i Cultura Catalanes,
Càtedra Josep Pla i Fundació Josep Pla
Primera edició: abril 2023

Els materials inclosos en el present document són per a ús exclusiu docent. Queda rigorosament prohibida la distribució i reproducció total i/o parcial d'aquesta obra sense autorització escrita dels editors.

Presentació.....	5
1. Josep Pla. Trajectòria i obra	6
2. Conceptes i competències.....	9
El text descriptiu. Conceptes i Aspectes teòrics.....	9
Competències i sabers treballats	12
3. L'adjectivació de la realitat: Els textos descriptius de J. Pla.....	15
Llengua i estil.....	15
La banalitat, matèria literària.....	16
Els detalls.....	17
4. Propostes de treball	23
Activitat d'introducció: Elements i procés d'elaboració d'una descripció.....	23
Descripció objectiva / subjectiva.....	27
Tipus de descripcions (segons l'element descrit).....	29
La descripció de persones	29
La descripció d'objectes	31
La descripció de paisatges (i els efectes del clima)	32
La descripció d'un recorregut.....	33
Usos de la descripció.....	35
5. Activitats complementàries	38
Elements i procés d'elaboració d'una descripció.....	38
Descripció objectiva / subjectiva: "Guia Sentimental" (Mapa literari català).....	38
Tipus de descripcions: Paisatge / Espai: Mapa literari català i Genial.ly.....	42
Tipus de descripcions (segons l'element descrit): Chat (Bing).....	43
Usos de la descripció: Craiyon.com.....	44
Temes de debat.....	47
Taller "Explorem i compartim" i Ruta Josep Pla (Fundació Josep Pla)	47
6. Mostra de textos complementaris de Josep Pla	49
7. Exemple de Comentari crític de text	53
8. Josep Pla, "L'adjectivació"	55
9. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla	58
10. Recursos addicionals i bibliografia	61

Presentació

L'activitat formativa LiterActualització és una iniciativa biennal de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC) de la Universitat de Girona, que enguany arriba a la tercera edició. A diferència de les anteriors, en aquesta ocasió hem decidit centrar el curs en l'obra d'un únic autor, Josep Pla: per això, a banda de la col·laboració regular amb l'ICE Josep Pallach, hem sumat esforços amb la Càtedra Josep Pla de literatura i periodisme (UdG) i la Fundació Josep Pla en l'organització del programa i les diverses sessions.

La iniciativa LiterActualització parteix de la consolidació del programa anual de conferències als instituts "Llengua i literatura catalana al teu institut" —el curs 2022-2023 ha arribat a la vuitena edició, i hi participen regularment més de quaranta centres de Secundària i Batxillerat de les comarques gironines— i de la celebració de les diverses Jornades Ex-Libris a la Universitat de Girona.

La present edició de LiterActualització pivotarà específicament sobre l'obra del prosista més important de la literatura catalana contemporània: la seva multiplicitat genèrica i temàtica, així com els resultats de les recerques dutes a terme els darrers temps, ofereixen un ampli ventall de possibilitats per actualitzar la perspectiva des de la qual s'aborden sobre elements concrets de la seva obra, i oferir eines i recursos als docents per explicar aspectes curriculars a través dels seus textos. A més, en la present edició hem incorporat recursos orientats a diverses etapes de l'Educació Secundària —no exclusivament Batxillerat—, per potenciar la varietat dels continguts que oferim. Les quatre sessions del programa tractaran els temes següents: «Arrelat al paisatge: les descripcions literàries», «Descobrir i interpretar el món: articles i reportatges de viatges», «Amics, coneguts i saludats: El retrat literari» i «L'ofici amarg del periodisme: Gèneres i tipus de textos». L'objectiu és que el personal docent pugui actualitzar els continguts i recursos sobre aquests temes a través de sessions introductòries i panoràmiques i els materials i propostes inclosos als dossiers específics de suport a la tasca docent de cada sessió.

Amb LiterActualització volem consolidar també una via de comunicació més fluida entre la Universitat i la Fundació Josep Pla i els centres de secundària. Treballant de forma coordinada i amb una relació més estreta podrem assolir objectius que de ben segur compartim: l'increment de la presència de les matèries de llengua i literatura dins el currículum general, la millora de les competències i de les capacitats dels alumnes i l'atracció de nous estudiants als graus universitaris de llengua i literatura catalanes. Estem convençuts que aquesta col·laboració serà fructífera i desitgem que el programa LiterActualització us resulti útil per a la vostra tasca.

Francesc Feliu
Director de l'ILCC

Xavier Pla
Director de la Càtedra Josep Pla

Francesc Montero
Director de la Fundació Josep Pla

1. Josep Pla. Trajectòria i obra

Josep Pla va néixer a Palafrugell (Baix Empordà) el 8 de març de 1897, a la casa núm. 49 del carrer Nou. Fill d'Antoni Pla i Vilar i Maria Casadevall i Llach, era el més gran de quatre germans. La família Pla tenia una posició benestant, i per això els quatre fills van poder estudiar. Josep Pla ho va fer de petit a l'escola dels germans Maristes de Palafrugell. Quan tenia set anys, la seva família va traslladar-se a una nova casa, ja de propietat perquè a l'altra hi vivien de lloguer, a l'actual carrer Torres Jonama.

Josep Pla va estudiar el batxillerat a l'Institut de Girona, i vivia intern als Maristes de Girona. L'últim curs a l'Institut, però, va examinar per lliure, sense haver anat a classe, perquè havia estat expulsat de l'internat. Captivat per la bellesa i monumentalitat de la capital gironina, anys més tard, l'escriptor va immortalitzar els seus records de la ciutat al llibre *Girona, un llibre de records* (1952). Durant aquesta etapa, Pla va demostrar una intensa passió per la lectura, va començar a fer les seves primeres temptatives literàries i va col·laborar a diverses revistes locals.

Acabada l'etapa del batxillerat, l'autor es va inscriure a la carrera universitària de Ciències a la Universitat de Barcelona, i va començar els estudis de Medicina, però a la meitat del curs va deixar aquests estudis i es va matricular a Dret, sense mostrar, però, un excessiu entusiasme. La vida universitària no el satisfieia, i va trobar un ambient més favorable a les seves inquietuds a la tertúlia de la Penya Gran de l'Ateneu Barcelonès, presidida pel doctor Joaquim Borralleras, on va conèixer gran part de la intel·lectualitat catalana del moment. Guiat en aquells anys pels consells d'Alexandre Plana, va començar a col·laborar regularment a *Baix Empordà*, i va publicar textos –encara immadurs i excessivament retòrics i artificiosos– a les revistes *Alt Empordà*, *Camí*, *Ofrena* i *Cenacle*.

Llicenciat en Dret, però conscient que no volia exercir la carrera sinó dedicar-se a les lletres, el 1919 va començar a dedicar-se professionalment al periodisme, primer a *Las Noticias* i, al cap de poc temps, a l'edició nocturna de *La Publicidad*. A partir de l'abril de 1920, es va convertir en corresponsal a l'estranger d'aquest diari, i va iniciar un periple que no s'acabaria fins a 1936, que el va portar a viatjar per tot Europa com a enviat especial a les principals ciutats europees: París, Madrid, Londres, Gènova, Roma, Estocolm, Berlín... Viatjant constantment per Europa, en paral·lel a les cròniques que enviava als diaris i revistes –col·laborava a *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, *D'Ací d'allà*, *El Sol* de Madrid, *El Día* de Mallorca...–, no parava d'escriure proses sobre els entorns on vivia i sobre les coses que observava, amb la voluntat d'aplegar-les en forma de llibre.

Mentrestant, però, tampoc s'oblidava de la realitat política del seu país. A les eleccions de 1921, es va presentar a la llista electoral de la Lliga Nacionalista del Baix Empordà, i va ser escollit diputat a la Mancomunitat de Catalunya per la seva circumscripció. Uns

anys més tard, ja durant la Dictadura de Primo de Rivera, va ser processat per un article crític amb l'exèrcit espanyol, i va decidir exiliar-se i viure un temps a l'estranger. Va continuar exercint de corresponçal periodístic, i va iniciar una relació sentimental amb Adi Enberg, ciutadana noruega resident a Barcelona.

El 1925 va ser una fita important en la trajectòria literària de Josep Pla: van aparèixer els seus dos primers llibres, a Edicions Diana: *Coses vistes*, amb un èxit de crítica i públic esclatant, i *Rússia. Notícies de la URSS (Una enquesta periodística)*. Aquests dos llibres són exponents de la prosa planiana: observació i descripció de la realitat més pròxima, crònica viatgera, rebuig aparent de la imaginació, fabulació a partir de fets i personatges reals...

Després de nous viatges per Europa, el 1927 va tornar a Catalunya. Va abandonar *La Publicitat* i va entrar a la redacció del diari conservador *La Veu de Catalunya*, on es va posar a les ordres del polític i mecenes cultural Francesc Cambó. També col·laborava a altres periòdics i, pres per "una diabòlica mania d'escriure", va publicar nous llibres – *Llanterna màgica, Relacions, Cartes de lluny, Cartes meridionals, Madrid. Un dietari, Madrid (L'adveniment de la República)...*–, amb els quals es va convertir en un dels escriptors més rellevants a Catalunya.

Davant la imminència de l'esclat de la guerra civil, va abandonar Madrid, on exercia de corresponçal per a *La Veu*. Ja iniciat el conflicte armat, va fugir a França i Itàlia amb Adi Enberg, que en aquells moments treballava pels serveis d'espionatge franquistes. Durant la guerra, Josep Pla i Adi Enberg es van establir a França i Itàlia, on Pla va treballar a les ordres de Cambó.

Acabada la guerra, Josep Pla i Adi Enberg van retornar a Espanya. Pla es va convertir en un dels directors provisionals de *La Vanguardia*, però en adonar-se de la duresa de la repressió de la dictadura franquista contra la cultura catalana, es va instal·lar a Fornells, prop de Begur. Es va separar d'Adi Enberg, i va iniciar un procés de redescobriments dels seus orígens, allunyat de les convulsions polítiques del moment i de l'efervescència franquista que es vivia a les principals ciutats del país. Durant un temps, Pla va preferir el contacte directe i quotidià amb pagesos i pescadors, un retorn a les essències del país. Per això, es va traslladar un temps a viure a l'Escala i després a Cadaqués.

A partir de 1940, a banda d'acumular proses inèdites, va començar a col·laborar a la revista barcelonina *Destino*, amb la secció "Calendario sin fechas". Aquesta secció, que va convertir Josep Pla en un referent de la publicació i va permetre a l'escriptor mantenir-se econòmicament amb el rendiment de la seva ploma i fidelitzar els seus lectors, es va mantenir ininterrompudament fins el 1976. Durant els primers anys de la dècada dels quaranta, Pla també va publicar diversos llibres en castellà (*Historia de la Segunda República Española, Costa Brava (Guía general y verídica), Las ciudades del mar, Viaje en autobús, Humor honesto y vago, Viaje a pie...*), amb els quals es va

retrobar amb el seu públic. A partir de 1946, moment en què Franco va permetre publicar alguns llibres en català, va tornar a publicar llibres en aquesta llengua: *Cartes de lluny, Viatge a Catalunya, Cadaqués...* De seguida va rebre una resposta entusiasta del públic, que va convertir-lo en una figura de primer ordre per a les lletres catalanes en un període d'enormes dificultats per a la supervivència de l'idioma.

A partir de 1949, Josep Pla va iniciar una estreta col·laboració amb l'editorial Selecta, que es va concretar en la publicació de diversos volums, entre els quals destaquen *El carrer Estret* (premi Joanot Martorell de 1951), *Girona, un llibre de records, Cartes d'Itàlia* i les sèries d'*Homenots*, entre molts altres. Instal·lat finalment al mas Pla de Llofriu, Josep Pla va alternar les seves tasques com a escriptor amb la de col·laborador i reporter per a la revista *Destino*, per a la qual va publicar nombrosos reportatges fruit de viatges a punts diversos del planeta. L'autor sovint feia aquests viatges a bord de petrolers o lents vaixells de càrrega, que li donaven el temps necessari per a la lectura, l'observació, la reflexió i l'escriptura. D'aquesta època són els viatges als Estats Units, Israel, Amèrica del Sud, el golf Pèrsic, l'oceà Índic, l'Atlàntic i el Carib, nous viatges per Europa...

El 1956, Josep Pla va començar el seu primer projecte d'obra completa a l'editorial Selecta de Josep M. Cruzet, dins la qual van aparèixer vint-i-nou títols. El 1962, degut a la prematura mort de l'editor Cruzet, el projecte va quedar estroncat, i no es va reprendre fins el 1966, quan va aparèixer a l'editorial Destino *El quadern gris*, el primer volum de l'Obra Completa definitiva de Josep Pla.

Durant els anys següents, l'allau de premis i reconeixements no es va aturar, malgrat les reticències d'alguns sectors progressistes i catalanistes de la societat catalana, recelosos a la figura de Pla degut a la seva actuació els primers anys del franquisme i a algunes desafortunades i incompreses declaracions en el moment del restabliment de la democràcia. Tot i això, els nous volums de l'Obra Completa eren acollits de forma molt favorable per la crítica i el públic, i rebien nombrosos premis i el reconeixement i admiració dels milers de lectors de la seva obra.

Josep Pla va morir el 23 d'abril de 1981, diada de Sant Jordi, de la festa de la rosa i el llibre a Catalunya. Les més de 30.000 pàgines de prosa catalana que constitueixen els 45 volums de l'Obra Completa són el gran llegat de Josep Pla a la cultura catalana, un monument de la literatura catalana contemporània, i el punt de trobada d'una gernació de lectors que, encara avui, descobreixen per primera vegada o continuen rellegint la literatura de l'autor de Palafrugell.

2. Conceptes i competències

EL TEXT DESCRIPTIU. CONCEPTES I ASPECTES TEÒRICS

Oferim tan sols algunes notes aproximatives a aspectes teòrics sobre el gènere, sobre els quals pivoten les propostes de treball que trobareu en els apartats corresponents. En aquest aspecte, els continguts d'aquesta secció poden ser utilitzats de la forma com consideri el docent, adaptant-la al nivell que cregui oportú, i ajustant-la als continguts i conceptes curriculars definits pel Departament d'Educació a cada moment.

Definició

La descripció és la representació d'un fet, d'una circumstància o d'una persona amb paraules. Es tracta de fer veure al receptor un objecte, un paisatge, una persona..., i, de vegades, fer-li sentir una experiència, una emoció, un sentiment o una olor, entre d'altres. Normalment, les descripcions apareixen en textos més amplis, generalment narratius. Es poden trobar descripcions en ressenyes de llocs, textos literaris de tota mena, cartes, notícies, informes, recerques sobre persones desaparegudes, biografies, definicions, articles d'enciclopèdia, presentacions de conferenciant, autopresentacions, etc.

Per fer una **descripció**, cal tenir presents les **tres etapes** següents:

- **Observar** i **seleccionar** els trets dominants d'allò que es vol descriure, és a dir, les característiques generals.
- **Analitzar-ho** en detall, seguint un ordre establert: de més general a més concret, dels trets físics als psicològics, de dreta a esquerra, de dalt a baix, de fora a dins, dels aspectes més llunyans als més propers.
- **Redactar** el text de manera ordenada, d'acord amb l'element que es vulgui destacar més.

Característiques i Tipus

En funció de la **intenció** de l'autor, la descripció pot ser **objectiva**, si pretén explicar o informar, les dades són verificables, exposa atributs, propietats i funcions, s'ajusta a la realitat, i usa paraules precises (precisió lèxica) i tècniques, mai en sentit figurat, com per exemple un article d'enciclopèdia; o **subjectiva**, si qui descriu deixa entreveure l'opinió o els sentiments que li produeix allò que es descriu i es descriu a partir de la semblança o associació (comparació, metàfora, personificació).

Pel que fa al grau d'implicació de l'autor, el **punt de vista** pot ser **testimonial** (si l'emissor forma part del que explica i apareix al text, generalment amb verbs en

primera persona: *m'agrada, vaig veure, descobrirem...*) o **extern** (si no hi ha cap rastre de l'emissor; en aquest cas, es fan servir verbs en tercera persona: *es pot veure, comprovarà...*).

En termes generals, el gènere de la descripció se sol aplicar sobre la representació dels elements següents:

- **Persones:** Quan es fa referència als aspectes físics és una *prosopografia*, i si fa referència als psicològics, una *etopeia*, i si fa referència tant a aspectes físics com psicològics és un *retrat*.
- **Objectes:** La intenció principal és que el lector pugui representar el mateix objecte en la seva ment.
- **Paisatges:** Pretén de que el lector pugui veure i sentir el mateix que l'escriptor en el moment de fer la descripció.

Recursos

Les descripcions són textos molt rics pel que fa a l'ús de recursos lingüístics, ja que hi ha nombrosos elements que ens serveixen per matisar, complementar o detallar el que es vol expressar:

- Oracions **simples** enunciatives o oracions **compostes** juxtaposades, coordinades o subordinades.
- Contenen pocs verbs, sobretot **copulatiu** (*ser, estar, semblar...*), de **pertinença** (*tenir, portar, contenir...*), **situacionals** (*trobar-se, situar-se, col·locar, haver-hi...*), verbs referits als **sentits** (*veure, sentir, copsar, percebre, presentar-se...*) i també a **emocions** (*commoure, sorprendre, decebre...*). Els temps més habituals són el **present** i l'**imperfet d'indicatiu**.
- El **lèxic** és **ric i precís** i hi predominen:
 - **Complements del nom**, que poden ser:
 - adjectius qualificatius: *blau cel, blau elèctric, blau marí, innocència esbalaïdora...*
 - sintagmes preposicionals: *camisa de quadres, olor de roses, butaca amb braços...*
 - oracions subordinades adjectives, ja siguin explicatives o especificatives: *És una antiga edificació que sembla extreta d'una pel·lícula d'època.*
 - **Referents situacionals** : *a dalt, a la dreta, al costat, al capdamunt, arreu ...*
 - **Referents temporals**: *aquell any, aviat, d'hora, pels volts de...*
 - **Adverbis quantificadors**: *molt, bastant, gaire, gens, poc massa, més...*

- **Adverbis de manera:** *particularment, totalment, sorprenentment...*
 - **Comparacions i oracions comparatives:** *alt com un Sant Pau*
 - **Metàfores** (especialment en les descripcions subjectives): *és un tros de pa*
 - **Sinònims** (per matisar o reforçar una imatge o per evitar repeticions): *L'aspecte és poc urbà, una mica apagesat.*
 - **Personificacions** d'un objecte o un paisatge amb trets i accions pròpies de les persones: *La boira començava a passar corrents.*
 - **Negacions** (un element es pot definir per les qualitats que no té): *No és cap escarni, ni vol dir que tot li rellisqui o li faci gràcia.*
-
- **Puntuació:**, com que les descripcions acostumen a ser enumeratives, el signe que hi predomina és la coma. El punt i coma es fa servir per separar seqüències que ja contenen comes. Val a dir que els textos descriptius han d'anar encapçalats per un títol i que els títols no porten punt final. En cas que presentin puntuació interna, cal seguir les regles generals de puntuació i d'ús de majúscules i minúscules. Per tant, després d'un punt escriurem majúscula, i després de dos punts, minúscula.

Fonts consultades:

<https://www.auladecatala.com/descripcio/>

<https://www.cpnl.cat/gramatica/69/22-la-descripcio>

COMPETÈNCIES I SABERS TREBALLATS

(segons Currículum 175/2022. Aplicable només a 3r i 4t curs d'ESO)

Competències específiques

Competència específica 2

Comprendre i interpretar textos orals i multimodals recollint el sentit general i la informació més rellevant, la seva forma i el seu contingut, per construir coneixement, formar-se opinió i eixamplar les possibilitats de gaudi i lleure.

Competència específica 3

Produir textos orals i multimodals amb coherència, claredat i registre adequats, atenent les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius i participar en interaccions orals variades, amb autonomia, per expressar idees, sentiments i conceptes, construir coneixement i establir vincles personals.

Competència específica 4

Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.

Competència específica 5

Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.

Competència específica 6

Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.

Competència específica 7

Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector que s'enriqueixi progressivament pel que fa a diversitat, complexitat i qualitat de les obres, i compartir experiències de lectura, per construir la pròpia identitat lectora i gaudir de la dimensió social de la lectura.

Competència específica 8

Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.

Competència específica 9

Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.

Sabers

Comunicació

- Aplicació d'estratègies de producció, comprensió i anàlisi crítica de textos orals, escrits i multimodals de diferents àmbits amb atenció conjunta als aspectes de context, gèneres discursius, processos, i reconeixement i ús discursiu dels elements lingüístics.

Educació literària

- Lectura autònoma
- Lectura guiada

Reflexió sobre la llengua

- Aplicació d'estratègies per a la construcció guiada de conclusions pròpies sobre el sistema lingüístic. Observació, comparació i classificació d'unitats comunicatives. Experimentació amb estructures, formulació d'hipòtesis, contraexemples, generalitzacions i contrast entre llengües, utilitzant el metallenguatge específic, en el marc de la millora en la comprensió i producció dels textos orals, escrits i multimodals en situacions diverses, tant personals i socials com acadèmiques.
- Comprensió, anàlisi i valoració de la llengua com a sistema i de les seves unitats bàsiques tenint en compte els diferents nivells: el so i sistema d'escriptura, les paraules (forma i significat), la seva organització en el discurs (ordre de les paraules, components de les oracions o connexió entre els significats), per a la millora en la comprensió i producció dels textos orals, escrits i multimodals en situacions diverses, tant personals i socials com acadèmiques.
- Distinció i reflexió entre la forma (categoria gramatical) i la funció de les paraules (funcions sintàctiques de l'oració simple) i consolidació dels procediments lèxics (afixos) i sintàctics per al canvi de categoria, en situacions de comprensió i expressió de textos orals i escrits.
- Relació entre els esquemes semàntic i sintàctic de l'oració simple. Observació i transformació d'enunciats d'acord amb aquests esquemes i ús de la terminologia sintàctica necessària per fer comprensible els textos.

- Anàlisi i valoració dels procediments d'adquisició i formació de paraules. Reflexió sobre els canvis en el seu significat, les relacions semàntiques entre paraules i els seus valors denotatius i connotatius en funció del context i el propòsit comunicatiu, per a la comprensió i enriquiment dels textos.
- Aplicació d'estratègies d'ús progressivament autònom de diccionaris i manuals de gramàtica.

3. L'adjectivació de la realitat: Els textos descriptius de J. Pla

LLENGUA I ESTIL

En tota la producció literària de l'autor, la llengua emprada està marcada per la naturalitat i la senzillesa. Els textos de Josep Pla defugen el barroquisme i la complicació formal, i estan basats en la utilització d'un to planer, assequible, i en una aparença exempta de retòrica supèrflua. No obstant això, la constatació anterior no implica de cap manera una deixadesa formal o la manca d'un treball estilístic. Tot el contrari, la prosa de Josep Pla és cenyida, depurada, i conté un gran poder suggestiu, èxit aconseguit gràcies a l'adjectivació correcta de la realitat que descriu.

Tal com va indicar el professor Salvador Oliva al seu article «Prosa rítmica i prosa poètica», inclòs al volum *Introducció a la mètrica*, la magistral tria d'adjectius amb què Josep Pla descriu la realitat és allò que dóna un estil poètic a la seva prosa, i que constitueix el seu gran poder evocador: "Allò que fa que una prosa sigui poètica té més a veure amb la combinació dels mots dintre la frase que no pas amb el ritme assolit per les frases del discurs". En aquest sentit, Salvador Oliva destaca la combinació insòlita de mots en les frases que escriu Josep Pla. En les descripcions planianes, abunden les relacions poètiques entre els mots amb què estan construïdes les frases.

Sovint, Josep Pla construeix les seves descripcions de personatges, ambients i paisatges a través de cadenes d'adjectius de gran lirisme i poder suggestiu, característiques de la seva prosa.

La força poètica d'aquesta prosa no rau en la cerca de mots estranys, arcaics o que no s'utilitzen de forma habitual, o en una complicació formal de les oracions, sinó en la plasticitat de les combinacions dels mots a cadascuna de les frases. En aquest sentit, Josep Pla cerca constantment l'adjectiu amb un major poder evocador sobre el substantiu que ha d'acompanyar. Per dotar de major expressivitat les seves descripcions, sovint utilitza una cadena de dos o tres adjectius, els quals desperten imatges insòlites, però d'allò més gràfiques. Així, doncs, un dels grans mèrits de l'estil planià és la naturalitat amb què assoleix una gran capacitat suggestiva sense recórrer a una complicació formal, sinó tan sols a l'ordenació correcta dels elements de les frases i en la tria encertada dels adjectius més adequats.

Aquesta aparent senzillesa, però, és fruit d'un gran treball formal i estilístic, consistent en l'observació minuciosa de la realitat, en la selecció detinguda dels mots, i en una gran capacitat literària per dotar el resultat de la naturalitat necessària perquè no sembli artificiosa i perquè pugui arribar amb tota la seva expressivitat al màxim nombre de lectors. Segons paraules del mateix Josep Pla, contingudes al volum *Notes del capvesprol* (O. C. XXXV), l'adjectivació de la realitat és un dels grans problemes amb què s'enfronten els escriptors:

Adjectivar els substantius, posar darrera un substantiu l'adjectiu que li correspon, no es pot fer a la babalà, a si l'encerto l'endevino, frívolament. S'ha d'haver observat i meditat prèviament. [...] L'adjectiu ha de ser, en primer lloc, intel·ligible i clar i després, si és possible, precís. ¿És factible de fer-ho sense haver observat les coses prèviament? De vegades l'adjectiu apareix de seguida; de vegades, amb molta més calma; sovint mai. En les coses de la vida he estat sempre molt tolerant: en l'adjectivació no ho seria mai. L'adjectiu no pot ser mai excessivament vulgar –en aquest punt el llenguatge del poble és l'origen de molts errors– ni pot ser excessivament erudit i difícil de comprendre. Ha de ser precís i si és possible graciós. Aquest és el gran problema de la literatura, al meu entendre: l'adjectivació.

A *Darrers escrits* (O. C., XLIV), l'escriptor de Palafrugell va reflexionar de nou sobre la mateixa qüestió i sobre el seu ofici d'escriptor, i va indicar de forma clara el paper cabdal de la força expressiva dels adjectius a l'hora de dotar de literarietat la seva prosa:

És gairebé segur que la feina més difícil de l'ofici d'escriure és l'adjectivació. L'article d'una frase és immutable: el masculí, el femení, el neutre. El substantiu, potser encara més. Però després, si del que es tracta és de formular algun paper literari, la frase s'ha d'adjectivar. Adjectivar és complicat i difícil. Implica moltes coses: observació, memòria, coneixements, paciència... si del que es tracta és de combatre el galimaties.

LA BANALITAT, MATÈRIA LITERÀRIA

Com és comú a tota la l'obra planiana, la veu que realitza les descripcions sempre és en primera persona, constituint-se així en el fil conductor de les proses de l'autor. Aquest és un dels motius pels quals diem que el conjunt de la seva producció és unitària, perquè malgrat contenir una multiplicitat genèrica i temàtica abassegadora, el punt de vista personal i la mirada que es projecta sobre el món sempre és la del narrador en primera persona, *alter ego* de l'escriptor de Palafrugell.

Sovint, en les descripcions planianes, el narrador té una mirada reflexiva, reposada, sobre la realitat que l'envolta. El seu punt de vista és escèptic i, en molts casos antiidíl·lic, i acostuma a focalitzar la seva atenció sobre les "petites coses", elements que aparentment no tenen res d'extraordinari, aparentment banals (un paisatge comú, un passeig, una estona de conversa a un cafè, una trobada amb un amic o un conegut...). L'autor capta en aquestes escenes aquells aspectes sensuals que els doten d'expressivitat i efectivitat, i els converteix en matèria literària. És a dir, selecciona elements de la realitat aparentment d'allò més irrisoris, i en capta l'essència per poder convertir-los en matèria literària.

ELS DETALLS

(Xavier Pla. "El detall, clau de volta de l'estil de Josep Pla?", *Revista de Catalunya* 83, 96-106)

Pot ser interessant de reflexionar a partir d'una frase de joventut, d'altra banda prou coneguda, que podem trobar al pròleg de la primera edició de *Coses vistes*, de 1925: «Per a fer-se entendre s'han de respectar la realitat i la veritat considerades com a característiques d'una objectivitat compartida per milions i milions d'éssers humans. Aquesta objectivitat tindrà una vida més o menys acusada segons la cura que hom posi en l'administració dels detalls i, en definitiva, segons les possibilitats de què hom disposi per a resoldre la pressa angoixant que semblen tenir els substantius d'ésser determinats i descrits amb l'adjectiu exacte, precís, ben encaixat.»

Tot i que ja sabem que Pla no se situa mai com a crític teòric i que sovint sacrifica un cert rigor terminològic a la subjectivitat, a la comprensió i a l'expressivitat dels seus textos, trobem en aquestes paraules una síntesi del seu pensament: fer-se entendre, veritat, realitat, objectivitat, detalls, adjectivació són una bona mostra dels conceptes que sembla que Pla considera decisius en la seva literatura. Podem interessar-nos, però, per un element que ens pot ajudar a comprendre millor l'escriptura de Pla: es tracta d'aquest conegut detall tan difícil de circumscriure i de definir de manera teòrica o, per dir-ho així, retòrica. Què és un detall? Què entén Pla per detall? I, finalment, què hem de considerar com a detall a l'hora de llegir un text de Pla?

L'organització de la frase és potser un dels aspectes més elaborats de la prosa planiana. Sembla que el gust per la frase i la consciència de la frase en quant unitat melòdica constitueixen un dels fonaments bàsics de la seva escriptura i no tant, per exemple, l'organització sintàctica dels paràgrafs o la preocupació per aconseguir una bona transició estilística entre els seus fragments. [...] Hi ha, doncs, una unitat més precisa que ens pot ajudar a comprendre el significat de la frase planiana: es tracta del detall, un concepte que ha centrat algun dels punts més forts de discussió sobre el discurs literari i sobretot entorn de la legitimació de la descripció. Tal com assenyala el crític francès Philippe Hamon (1991, p. 9), la interpretació de la noció de detall ha enfrontat tradicionalment dues concepcions: una de més clàssica, exemplificada pels escrits teòrics de Paul Valéry i de György Lukács entre altres, que ha menystingut sempre el paper de la descripció enfront dels valors de la narració i que ha criticat els detalls inútils que no fan més que atomitzar el text en elements autònoms que poden amenaçar la coherència de l'obra; i una de més teòrica, però també més moderna, exemplificada sobretot per Roland Barthes i el mateix Hamon, que veu en el detall l'element subtil i imprescindible per a aconseguir un efecte de realitat, de versemblança, al servei d'una certa concepció de la mimesi.

No obstant això, la definició de detall provoca molts problemes i de diferents ordres. Hi ha en la noció de detall una mena de paradoxa metodològica. D'una banda, sembla evident que els detalls existeixen i que alguns tenen una eficàcia estètica demostrada. De l'altra, la noció de detall sembla provenir d'un discurs crític poc elaborat que té en

compte certes parts del discurs, i fins i tot reconeix l'autonomia d'aquestes parts, però que rebutja una lectura del text com a sistema, una visió que sembla oblidar que un detall només podrà ser significatiu si se'l pot relacionar amb altres elements, per repetició, per semblança o per contrast, i que aquests elements han de constituir-se forçosament en una xarxa o sistema de significacions. Un dels primers crítics que en va intentar una definició, Jean-Pierre Richard (p. 32), parlava del detall com a «àtom de la realitat sensible» i com a element que ajuda a modelar homes i paisatges i a donar-los autenticitat, a la vegada que permet de revitalitzar la memòria i de donar realitat a la descripció. Definit per aquest mateix autor com a «accessori primer de l'egotisme», fent referència precisament a Stendhal, i associat a un cert concepte de literatura fonamentalment realista, sembla que hi ha sobretot en la utilització del detall un desig de producció de realitat i una voluntat de fer creïble el text.

En diverses ocasions, Pla ha manifestat que el detall és també l'element que ens revela que l'autor ha pensat prou sobre la seva activitat com per arribar a comprendre que el detall és el suport essencial de la intel·ligència. Segons la seva visió, és el detall el que permet penetrar en la realitat i és a partir del detall que la percepció de la sensació es pot manifestar. No cal ni dir que Pla focalitza essencialment la seva reflexió sobre el detall en l'epítet, en l'ús de l'adjectiu, encara que no d'una manera exclusiva i que fonamenta un dels pilars de la seva poètica explícita en l'exaltació de la importància de l'adjectiu en la seva literatura. L'administració i la dosificació dels detalls juntament amb l'habilitat en llur combinació configurarien aquest estil vigorós, directe i pròxim de la realitat que ja és convencional d'atribuir a la prosa de Pla. Tot plegat, seria un intent de donar relleu, segons la seva pròpia declaració: «Considero que el problema del relleu en literatura és l'essència, la clau que sintetitza tot el drama d'aquest ofici amarg. És la pedra de toc de la literatura.» (Obra completa, XLIII, p. 370).

Seguint la definició inclosa en un article excel·lent de Claudio Guillén (1982, p. 283), podem convenir que el detall pot ser considerat com l'element semàntic que fusiona l'extensió més petita possible amb la intensitat màxima de significat. El crític francès Philippe Hamon (1981, p. 64) ha intentat oferir una definició des del camp de la semiòtica a l'entorn de la noció de metonímia i ha afirmat que el detall, que sempre és una recerca de significació, és «el retall últim i microscòpic del recorregut d'un camp semàntic, un element més o menys imprevisible d'una deriva o d'un trajecte metonímic horitzontal».

Com ja ha estat demostrat per Joaquim Molas (ps. 10-11), entre altres, el paper representat per Josep Pla en la introducció de l'obra de Marcel Proust al nostre país és ben notable. La lectura dels primers volums d'*À la recherche du temps perdu* representa una de les impressions més fortes rebudes per Pla l'any 1919. D'aquella lectura, el jove escriptor en destaca sobretot dos aspectes fonamentals i complementaris que l'acompanyaran durant tota la seva evolució literària: el paper de la memòria i el dels detalls. [...] Pla admira en l'estil de Proust el fet d'haver aconseguit

eliminar de les descripcions els detalls inútils, simples, insignificants, i d'haver sabut seleccionar els detalls que permeten traduir un món format per volums, per relleus, per densitats, per més d'una sola dimensió. Parlants dels personatges del novel·lista francès, no ha d'estranyar que Pla s'afanyi a declarar la seva predilecció per Françoise, la cuinera, perquè sembla clar que la concepció que Pla té del detall correspon clarament i coherentment a l'oposició que l'escriptor va sostenir sempre contra tota forma d'absolut o de transcendència i que el va portar a concedir una gran importància a les coses de la vida, a la realitat més palpable, als petits *faits vrais*, als mots i als actes banals de la gent més corrent: «L'escassa amenitat que flota en aquest món consisteix, probablement, en la degustació dels petits detalls, de les minúscules, cuejants anècdotes de la microscòpica xafarderia.» (Obra completa, VIII, p. 519). Per això, si el detall retingut per l'escriptor ha de ser revelador de significat, aquest ha de ser també precís, concret i limitat i ha d'estar allunyat de tota voluntat d'infinít o de desmesura, de tota forma de grandiositat, de pretensió o de sublim, perquè, com indica Claudio Guillén (p. 281), «el detalle, antigrandioso, siempre real, disipa quimeras y fantasmagorías».

Potser no s'ha insistit prou sobre el paper primordial que, com a dominant textual, segons el sentit que li dóna Jakobson (ps. 77-85), té en l'obra de Josep Pla la descripció, és a dir un element, un principi, que estructura i transforma altres elements del text i que en garanteix la cohesió. És evident que la descripció pot ser tractada des de nivells diferents, però des del punt de vista de l'anàlisi literària, recordant la cèlebre fórmula horaciana de *l'ut pictura poesis*, és clar que hi ha una dependència general de la terminologia del món de la pintura. Tota descripció literària és sobretot una vista, una mirada. En moltes ocasions, Pla ha esmentat els seus inicis com a escriptor en termes semblants als d'un pintor que, enmig d'un cert ritual, contempla el paisatge, però no pas des del cavallet, sinó més aviat amb l'actitud d'emmarcar, com un pas previ, la realitat i transformar-la en objecte susceptible de ser pintat. D'aquesta manera, el pas següent és reproduir el codi pictòric en una altra mena de codi, fet de llenguatge. No es tracta doncs de copiar directament de la realitat, sinó de copiar una còpia de la realitat, en una mena de mimesi indirecta o de segon grau.

No obstant això, l'estatut retòric de la descripció continua essent discutit i aquesta sovint es troba encara relegada al mer paper d'*ancilla narrationitis*. La descripció és vista com un element pertorbador de la narració, com una pausa que s'introdueix en l'acció, com un element d'exposició gratuïta, com una expansió atzarosa d'un altre element. Però és ben clar que tota narració inclou parts de representació d'accions i esdeveniments i parts de representació d'objectes i de personatges, i que qualsevol lector és capaç d'aïllar-les intuïtivament. La descripció, el descriptiu, que manté unes relacions privilegiades amb una estètica global de la mimesi, no hauria d'oposar-se a la narració, sinó ser també considerada com un tipus particular de funcionament diegètic del text.

Sembla que, per la seva intenció globalment realista, la seva atenció a l'espai, la seva concepció de l'art i les seves idees sobre la funció de la literatura, Josep Pla va fer del descriptiu el principi textual ideal, focalitzador i estructurador de la seva literatura. Potser per aquesta raó l'obra de Pla, tan plena de descripcions, s'adapta tan bé als llibres de lectura, les seleccions i les lectures escollides. En els textos de Pla, és present una competència clarament descriptiva que es manifesta en un autor-descriptor que es documenta abans d'escriure i que dedica una especial atenció a les descripcions abans de redactar les parts pròpiament narratives; que es demostra que en un viatger infatigable que reconstitueix sistemes a partir de notes de coses vistes, i que es tradueix en un esperit taxonòmic, un desig de classificar i d'ordenar el món a través de l'escriptura (recordem, sense pretensió d'exhaustivitat, l'atenció que dedica Pla als tipus de vents, com classifica les gavines o els peixos, com fa llistes dels rius, dels pobles...). Pla associa pràcticament sempre el fet d'escriure amb el de descriure, encara que aquestes declaracions no s'hagin de prendre tampoc d'una manera absoluta. De fet, Pla ha treballat la major part d'espècies de descripció que les retòriques clàssiques han definit: des de la topografia i la descripció del paisatge fins al paral·lel, la prosopografia o el retrat. Podem observar clarament la seva opinió en aquesta declaració tan significativa que es troba a *Madrid, 1921. Un dietari*: «Un escriptor, per més fort que sigui el seu afany de possessió del món, descobreix un dia que hi ha coses en el seu ofici més difícils de fer que altres [...] Una cosa difícil de fer en literatura és un paisatge. Més difícil encara és fer un retrat, un bon retrat [...] I el més difícil que hi ha en literatura és fer una descripció, això és, lligar, posar amb naturalitat, si pot ésser amb gràcia, un home sobre un paisatge.» (Obra completa, III, p. 650)

En el sistema general d'una descripció, text que tendeix a suspendre l'acció i a desplegar lentament el seu contingut fragmentant la realitat, el detall és aquell element que permet passar del més particular al més general establint relacions de tipus sinecdòquic (la part pel tot) o metonímic (per contigüitat). Sembla que en els textos de Pla el detall és sempre un dels elements motors de la descripció, no és mai gratuït ni insignificant, però generalment tampoc no n'és el punt de partida. Podem agafar com a exemple la descripció que Josep Pla fa de les arbredes que percep durant els seus viatges en tren anant i tornant de Barcelona en la segona part d'*El quadern gris* (Obra completa, I, ps. 721-728). No es tracta d'una descripció gratuïta, ja que implica l'elaboració d'una temàtica introductiva i demarcativa que constitueix un dels llocs comuns des de Balzac i, sobretot, Zola de la descripció visual o òptica: es tracta de la finestra, veritable element que tematitza el poder visual del narrador en crear un espai que emmarca i retalla l'espectacle contemplat i que permet una descripció dinàmica feta per un personatge immòbil. És el 14 d'agost de 1919, primera hora de la tarda, la llum blanca i intensa de l'estiu no permet llegir i el moviment monòton d'aquell tren que s'atura a totes les estacions impedeix agafar un quadern i posar-se a escriure. La mirada tindrà un paper decisiu fins a l'arribada del vespre. En un moment determinat, comencen les arbredes que es troben just al costat de la via. La descripció

arrenca, aleshores, com una simple amplificació de la paraula arbreda, tema de la descripció i veritable mot pivot entorn del qual es comença a declinar la sèrie d'elements o subtemes que la componen: pollancre, tronc, branques i fulles. Aquests elements poden anar acompanyats o no de predicats qualificatius: elegantíssimes, solitàries, alt, esvelt i elegant, platejada etc. La descripció no tan sols ens detallarà minuciosament la realitat, sinó que, a més, farà que el personatge-narrador s'interrogui sobre els mots que la designen, demostrant-nos una vegada més la fascinació que Pla sentia pel lèxic i pels diccionaris: «Són un bosc les arbredes? Si o no. Per a ser bosc en el sentit literal de la paraula, els falta l'element còsmic del bosc, el desordre, el caos geològic i botànic.» (Obra completa, I, ps. 723-724). Lentament, en un moviment quasi cinematogràfic, la descripció, l'ull del personatge-narrador, s'acostarà i se centrarà en la fulla dels arbres i clourà el paràgraf de la manera següent: «La fulla d'aquest arbre gira a l'impuls del ventet –com la de l'olivera–, i així quan apareix a la llum plena la part posterior, que és més clara, sense arribar a ser platejada, però molt esponjosa, es produeix en les masses d'aquests arbres una espuma lleugera que no és tan consistent i metàl·lica com la dels olivars, però que té una suavitat indicible.» (Obra completa, I, p. 726).

Podem, doncs, acostar-nos intuïtivament a un text d'aquestes característiques i intentar llegir-lo, escollir un detall inicial entre tota una xarxa de detalls que no conté cap distinció jeràrquica, un mot que pel seu valor autònom i diferent sigui representatiu i confrontar-lo a la resta, a tot un conjunt, a tot el sistema que forma la descripció. Podem confiar, com a lectors, en aquest autor omniscient que coneix amb precisió el significat concret de cada detall insignificant per arribar finalment a la interpretació de tot un teixit significatiu que lentament pren consistència. Però no és, en certa manera, un punt de vista massa ingenu el d'haver d'anar cercant, a la manera de Leo Spitzer, altres detalls que forçosament hauran de ser significatius, si no essencials? Voler detectar els detalls que puguin corroborar una interpretació en una recerca constant per establir la relació que mena del detall al conjunt, de la part al tot, no és valorar excessivament el detall, com sembla que fa Pla, i oblidar una visió conjunta del text? No ens abocaria això, comptat i debatut, a la paradoxa metodològica de no saber què fer-ne, del detall escollit, aïllat? Si aquesta valoració fos efectiva, no dependria tot plegat menys de la retòrica que d'una certa estètica de l'ornamentació, d'una estètica de l'escriptura artística, purament decorativa, justament allò que rebutjava amb tanta energia Josep Pla?

Tot plegat representaria acceptar una concepció discontinua de l'estil formada només per detalls significatius. És a dir, que segons Pla la funció del lector i, per tant, del crític consistiria a cercar, detectar i identificar els detalls més significatius, els elements més marcats estilísticament, per poder-los identificar i, sobretot, interpretar. Però seguint un argument de Gérard Genette (ps. 95-151), sembla que, tot i que és innegable que alguns elements del text són més marcats que altres, la gran dificultat continua essent

encara com determinar quins són aquests elements. Perquè, parlant rigorosament, en un text no hi ha d'haver detalls, mots o frases més estilístics que altres.

Hi ha una mena d'idolatria que envolta la figura del Pla autor que, com a mínim, té de positiu que ens estalvia una mitificació cega de la seva obra. Els dos pilars bàsics sobre els quals reposa la crítica literària més tradicional, l'autor i l'obra, tenen poc a fer amb uns textos híbrids especialment incòmodes per a qui cerqui en els escrits de Josep Pla el rastre d'una evolució personal coherent i definitiva o el testimoniatge objectiu d'un temps i d'un país. El que es tractaria de saber, més aviat, no és tant quan i on hi ha en els textos de Pla efectes d'estil a partir dels detalls, com diu ell, sinó quin estil es desprèn del seu ús constant de la llengua, quina visió del món, tan singular i coherent en el nostre escriptor, s'expressa i es transmet per la construcció de la frase, l'ús particular dels temps verbals, de l'adjectiu o de l'adverbi o de quines estratègies se serveix Pla per fer, de la realitat, ficció. Per a aconseguir-ho, ens caldrà abans corregir la visió voluntàriament desenfocada que sovint dona Pla de la seva escriptura, descartant detalls, ara sí, inútils i rescatant tot allò que l'escriptor amagava. I el que ens podríem preguntar, finalment, és si el plaer evident que genera la lectura d'un text de Josep Pla no prové també d'aquesta presència important d'un element descriptiu sàviament combinat amb les dosis necessàries de narratiu. Aquesta competència descriptiva exigeix potser també una lectura diferent, per a ser satisfactòria, basada en un cert pacte amb el lector. Un problema d'aquesta magnitud difícilment s'haurà de basar en la identificació d'un feix de detalls aïllats, sinó més aviat en la descripció d'un teixit lingüístic que formarà el text. Recuperant una antiga querella francesa, podríem dir que és clar que l'estil és en els detalls, però que si, en aquest cas, el nostre propòsit és reflexionar sobre l'estil de Pla, aquest l'hauré de cercar no pas en els detalls, sinó entre els detalls, tenint sempre present que en un text tots els detalls compten.

REFERÈNCIES DE L'ARTICLE

- Lluís Bonada, *L'obra de Josep Pla* (Barcelona, Teide, 1991);
Gérard Genette, "Style et signification", dins *Fiction et diction* (París, Seuil, 1991), ps. 95-151
Claudio Guillén, "Sobre las semblanzas de Josep Pla", dins *Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica* (Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982)
Philippe Hamon, *Introduction à l'analyse du descriptif* (París, Hachette, 1981)
Philippe Hamon, *La description littéraire* (París, Macula, 1991)
Roman Jakobson, *Huit questions de poétique* (París, Seuil, 1977)
Joaquim Molas, Pròleg a Marcel Proust, de Maurici Serrahima (Barcelona, A.C. 63, Edicions 62, 1971)
Josep Pla, "Quatre paraules", Pròleg a *Coses vistes*, (Barcelona, Edicions Diana, 1925)
Jean-Pierre Richard, *Stendhal-Flaubert. Littérature et sensation* (París, Seuil, 1954).

4. Propostes de treball

ACTIVITAT D'INTRODUCCIÓ: ELEMENTS I PROCÉS D'ELABORACIÓ D'UNA DESCRIPCIÓ

1. Llegeix amb atenció el fragment següent, i identifica les característiques pròpies d'un text descriptiu:

- verbs en present o en imperfet d'indicatiu
- mots de significat precís
- adjectius que afegeixen qualitats a la realitat descrita
- comparacions i metàfores

“L'Escala és una població de color de terra d'escudelles. No té pas gaire amenitat, és una mica abandonada: és una barreja de població pescadora i de població pagesa. Al costat d'una dona que arregla una xarxa, n'hi ha una altra que esclorella mongetes. Tot és una mica pobre, esmolat, esventat, mineral i sorrenc.”

J. Pla. *Un viatge frustrat*, dins *Aigua de mar*. OC II, 129

Resposta:

- verbs en present o en imperfet d'indicatiu
- mots de significat precís
- adjectius que afegeixen qualitats a la realitat descrita
- comparacions i metàfores

“L'Escala és una població de color de terra d'escudelles. No té pas gaire amenitat, és una mica abandonada: és una barreja de població pescadora i de població pagesa. Al costat d'una dona que arregla una xarxa, n'hi ha una altra que esclorella mongetes. Tot és una mica pobre, esmolat, esventat, mineral i sorrenc.”

J. Pla. *Un viatge frustrat*, dins *Aigua de mar*. OC II, 129

2. Abans d'elaborar una descripció, cal observar atentament allò que es vol descriure (un espai, un objecte, una persona...), seleccionar-ne els trets més rellevants, estructurar la informació que es vol oferir i, només llavors, elaborar el text, dotant-lo de càrrega expressiva.

Fixa't en el text següent sobre el carrer on va néixer Josep Pla: defineix els elements que componen l'espai, i intenta determinar l'ordre i l'estructura amb què estan disposats a la descripció. En cas que hi hagi alguna paraula que no entenguis, intenta deduir-ne el significat pel context, i verifica'l amb l'ajuda del diccionari.

“Vaig néixer, en tot cas, al carrer Nou —o del Progrés—, que és un carrer molt trist i llarg, dret com un ciri, que va del carrer de la Caritat a la via del tren de Palamós. La casa era una baluerna bastant alta i la façana donava a tramuntana. Això feia que les

habitacions obertes al carrer fossin, a l'hivern, fredíssimes, glacials. En canvi, les habitacions de migdia eren molt assolellades: donaven a un hortet resguardat. Més enllà de l'hort, des d'una paret de tanca, baixa, es veia una horta molt gran —l'horta de Jonama— admirablement conreada.”

Josep Pla. *El quadern gris*. OC I, p. 93

Resposta

La descripció conté una gradació, que transcorre dels elements més generals (carrer, casa) a acostar-se a elements i detalls gradualment més concrets i definits (habitacions, hort i horta), generant, també, un efecte d'acostament i profunditat del punt de vista.

3. Fixa't en els recursos que utilitza Pla per donar indicacions sobre l'orientació dels edificis i elements inclosos a la descripció. Identifica de quina manera Pla es refereix als punts cardinals “nord” i “sud”, i reflexiona si la referència planiana et resulta entenedora, i si tu la faries servir. En cas que no, proposa alguna fórmula alternativa que consideris habitual i pròpia del teu vocabulari per referir-te a aquests mateixos elements.

4. El text de Pla que has llegit continua amb un fragment en el qual la descripció de la realitat deixa pas a una evocació personal. Fixa't en aquesta part, que tens indicada, i intenta explicar de quina manera Pla expressa les seves preferències sobre un determinat tipus de paisatge:

“Vaig néixer, en tot cas, al carrer Nou —o del Progrés—, que és un carrer molt trist i llarg, dret com un ciri, que va del carrer de la Caritat a la via del tren de Palamós. La casa era una baluerna bastant alta i la façana donava a tramuntana. Això feia que les habitacions obertes al carrer fossin, a l'hivern, fredíssimes, glacials. En canvi, les habitacions de migdia eren molt assolellades: donaven a un hortet resguardat. Més enllà de l'hort, des d'una paret de tanca, baixa, es veia una horta molt gran —l'horta de Jonama— admirablement conreada. *És molt possible que l'afecció que he sentit sempre per les coses ordenades i ben endreçades —tot i que personalment hagi estat un desordenat— em pervingui del goig mental que em produïa, de petit, la contemplació d'aquell paisatge de feixes tan ben dibuixades, tan ben regades, tan perfectament ben girades.*”

Josep Pla. *El quadern gris*. OC I, p. 93

Resposta

El mateix autor estableix la relació entre un paisatge que havia vist de ben petit i la seva preferència i gust personal d'adult per les coses ordenades i endreçades. D'aquesta manera, a partir de la influència

del paisatge sobre el seu caràcter, utilitza el recurs de la descripció d'un espai per caracteritzar-se a si mateix: la seva actitud i percepció del paisatge ens acaba explicant quina és la seva forma de pensar. Aquesta referència, que explicita el propi Pla, permet vincular aquesta predilecció de l'autor amb la seva ideologia conservadora, partidària de la propietat privada, l'ordre social i la preferència pel sector primari com a base de l'economia.

5. A partir dels models de Pla, intenta fer una descripció del lloc on vius, fent servir les mateixes estratègies que l'autor, destacant algun element concret i projectant en el text algun aspecte del teu caràcter o personalitat.

6. En una descripció, és important incloure mots de significat precís, i que alhora aportin un efecte expressiu. En aquesta línia, l'amplitud de vocabulari és molt necessària, i els sinònims ens ajuden a tenir més recursos d'expressió. Llegeix el següent fragment i proposa un sinònim adequat per a cada mot subratllat, que s'ajusti al context discursiu en què apareix.

Torrelles té dos o tres agregats: petites aglomeracions rurals amb l'església, la rectoria i el cementiri. Simples parròquies de cases escampades, amb una estructuració urbana matussera i caòtica –sovint graciosa- al voltant de l'església. L'agombolament dibuixa, de vegades, vagament, un carrer. En aquests carrers hi ha una atonía i un silenci que semblen venir de les profunditats del temps. S'hi veuen picotejar les gallines i s'hi sent el bramul d'una vaca; hi passa un ramat que deixa a l'aire una escalfor persistent. A l'estiu hi ha mosques; a l'hivern, fanguet i fem. Passeu per aquests carrers i us sentiu vigilat. Darrera la vostra esquena s'obre un porticó, s'entreobre lleugerament una finestra i uns ulls, plens de curiositat morbosa, segueixen els moviments del foraster. Per tranquil·litzar l'indigenat, us vénen ganes de caminar de puntetes i d'apagar la cigarreta.

Josep Pla, *El carrer Estret*, dins *Els pagesos*, OC VIII, 544

7. Dels adjectius que t'oferim a continuació, tria el més adequat per a cada espai en blanc:

molsuts, pretèrites, sinistre, corcats, destructores, indefectibles, vivent, espigats, crua.

Em trobo de vegades davant del cementiri i no puc resistir la temptació d'acostar-m'hi. Sovint el cementiri està adossat a un o altre mur de l'església. Solen ésser tancats amb una porta de ferro amb uns barrots en la part superior. A través de les clarianes dels barrots, rovellats, , es pot veure l'interior. Tot hi té un aire d'abandó i de decrepitud definitius. Les herbes ho envaeixen tot –herbes plenes d'ufana a la primavera, seques i polsoses a l'estiu. Els xiprers solen ésser vells i,

ondulants,, d'una elegant silueta. El temps –la pluja, els vents- ha esborrat les inscripcions de les tombes.

Els rajols nous, la calç fresca, la pompa de les sepultures recents, ofereixen, per contrast, una petulància pueril, innocent, que augmenta, d'una manera asfixiant, l'anivellada deixadesa –l'oblit- de les tombes El cementiri resta en la més ineluctable perdició, està purament deixat en les mans del temps. En un camp de cultiu, és sempre possible de trobar-hi companyia. En aquests cementiris no hi ha mai ànima: són un lloc a part, desagradable,.....

Josep Pla, *El carrer Estret*, dins *Els pagesos*, OC VIII, 544-545

[**Nota per al docent:** Es pot optar per oferir altres adjectius complementaris per triar, de manera que el nombre de possibilitats no sigui exacte. En aquesta proposta de termes addicionals, es pot optar per incloure adjectius més denotatius, per poder comparar l'efecte expressiu entre els diversos tipus d'adjectius, segons la càrrega simbòlica que continguin.

Una altra variant consistiria en oferir la forma de l'adjectiu sense flexionar, i que l'alumnat l'hagi d'ajustar.

Les múltiples combinacions donen lloc a resultats diversos: Com a activitat, es pot debatre sobre els diversos efectes generats].

DESCRIPCIÓ OBJECTIVA / SUBJECTIVA

1. Intenta destriar en el text següent quina part té un component objectiu més marcat, i quina és més aviat subjectiva (donant per descomptat que poden compartir característiques de l'altra tipologia):

“El castell de la Bisbal és notabilíssim i molt important, encara que avui no se'n pugui veure més que una part. La plaça anomenada del Castell, que és la més gran de la població, no és més que el pati del castell senyorial dels bisbes de Girona, antiga i grandiosa construcció, que sobretot en el curs del segle XIV fou ampliada i reformada, coronada de merlets i en un angle de la qual s'alça la torre de l'homenatge. Jo he vist aquest magnífic castell en un estat de desvirtuació total: era presó del districte i s'hi havia instal·lat oficines administratives. En realitat, era propietat del bisbe; però, com que la mitra no l'havia registrat, no era de ningú. Un excel·lent alcalde de la població, el senyor Pere Lloberes, l'inscriví al Registre, i avui és del poble de la Bisbal. El castell, que s'ha netejat una mica, és un formidable document de pedra picada que quan es pugui veure bé farà un efecte extraordinari.”

Josep Pla. *El meu poble*, dins *El meu país*. OC VII, 85

Resposta

Descripció objectiva / descripció subjectiva

“El castell de la Bisbal és notabilíssim i molt important, encara que avui no se'n pugui veure més que una part. La plaça anomenada del Castell, que és la més gran de la població, no és més que el pati del castell senyorial dels bisbes de Girona, antiga i grandiosa construcció, que sobretot en el curs del segle XIV fou ampliada i reformada, coronada de merlets i en un angle de la qual s'alça la torre de l'homenatge. Jo he vist aquest magnífic castell en un estat de desvirtuació total: era presó del districte i s'hi havia instal·lat oficines administratives. En realitat, era propietat del bisbe; però, com que la mitra no l'havia registrat, no era de ningú. Un excel·lent alcalde de la població, el senyor Pere Lloberes, l'inscriví al Registre, i avui és del poble de la Bisbal. El castell, que s'ha netejat una mica, és un formidable document de pedra picada que quan es pugui veure bé farà un efecte extraordinari.”

Josep Pla. *El meu poble* dins *El meu país*. OC VII, 85

2. Quines característiques presenta la part objectiva de la descripció? I la subjectiva? Enumera 3 elements que les distingeixin

Resposta

Descripció objectiva

- Té una intenció merament informativa
- Les dades són verificables
- Exposa atributs, propietats i funcions
- S'ajusta a la realitat
- Usa paraules precises (precisió lèxica) i tècniques, mai en sentit figurat

“El castell de la Bisbal és notabilíssim i molt important, encara que avui no se'n pugui veure més que una part. La plaça anomenada del Castell, que és la més gran de la població, no és més que el pati del

castell senyorial dels bisbes de Girona, antiga i grandiosa construcció, que sobretot en el curs del segle XIV fou ampliada i reformada, coronada de merlets i en un angle de la qual s'alça la torre de l'homenatge.

Descripció subjectiva

- Té una intenció valorativa i comunicativa d'experiències, sentiments, emocions, visions, opinions.
- Es descriu a partir de la semblança o associació (comparació, metàfora, personificació).

Jo he vist aquest magnífic castell en un estat de desvirtuació total: era presó del districte i s'hi havia instal·lat oficines administratives. En realitat, era propietat del bisbe; però, com que la mitra no l'havia registrat, no era de ningú. Un excel·lent alcalde de la població, el senyor Pere Lloberes, l'inscriví al Registre, i avui és del poble de la Bisbal. El castell, que s'ha netejat una mica, és un formidable document de pedra picada que quan es pugui veure bé farà un efecte extraordinari.”

Josep Pla. *El meu poble* dins *El meu país*. OC VII, 85

TIPUS DE DESCRIPCIONS (SEGONS L'ELEMENT DESCRIT)

La descripció de persones

1. Fixeu-vos en aquestes fotografies de Josep Pla. En grups, intenteu descriure amb característiques el més objectives possible el jove que veieu a cadascuna de les dues fotografies:

Autor desconegut, "Josep Pla", 1917
(Fundació Josep Pla)

Autor desconegut, "Josep Pla a l'Ateneu
Barcelonès", c. 1920 (Fundació Josep Pla)

2. Realitzada l'activitat anterior, intenteu destriar aquelles característiques comunes entre les dues fotografies.

3. Ara feu-vos un autoretrat (*selfie*) amb el vostre dispositiu mòbil, i intenteu descriure-us seguint el procediment anterior, elaborant així una prosopografia (descripció de trets físics d'una persona).

4. Identifiqueu ara les característiques que heu anotat sobre les fotografies de Josep Pla apareixen a l'autoretrat que va escriure d'ell mateix a *El quadern gris*, sobre el seu aspecte quan tenia uns 20 anys:

Alçada: 1 Metre 74. [...] El meu cap està abundantment poblat de cabells. M'hauria estat absolutament indiferent no tenir-ne, però estic predestinat, segons una profecia formulada per un perruquer del carrer de Cavallers a la meva mare, quan jo era petit, a tenir cabells tota la vida. Fins a la mort, doncs, tindrà cabells, i això haurà estat, per als meus progenitors, principalment un pretext d'orgull i de satisfacció positiu. És poca cosa, si voleu, però sempre val més d'acontentar-se amb el que hom té. No tinc pas un

front espaiós, enorme, fugitiu, suggeridor (hipotètic) d'una poderosa intel·ligència, segons els tòpics de la novel·lística. Tinc un front normal, dret i vertical al pla de la terra. Els meus cabells no són pas completament rossos ni acusadament negres. Són un entremig. D'aquest front, tot baixant, se'n desprèn un nas que en altres temps fou molt correcte, finament dibuixat de cartílags.

Sota les celles poblades i les pestanyes desproveïdes de llargada, de corba romàntica i de caient fascinator, els ulls, petits, tancats dins d'una incisió d'escletxa de guardiola, tenen una certa vivacitat, molta mobilitat, i són –segons m'han dit– molt impressionables, tant a la visió exterior com als reflexos interns. Són uns ulls sense educació i sense hipocresia, que em traeixen, sembla, a cada moment. Aquest defecte dels meus ulls és característic de les meves faccions, extremament mòbils –d'una mobilitat tan acusada que sempre que algun amic dibuixant m'ha volgut fer un retrat de cara ho ha hagut de deixar córrer ràpidament. És trist no poder disposar d'unes faccions estàtiques, fixes i acadèmiques, d'un mecanisme facial impassible. Perquè, de què serveixen unes faccions així? [...]

D'altra banda, no podria pas dir de quin color tinc els ulls exactament. Són potser massa petits per a veure'ls clars. De vegades em semblen d'un negre gris amb un puntet brillant susceptible de donar un esclat viu.

Tinc la cara notòriament plana i els pòmuls amples i sortits. [...] Ara bé: jo no tinc ni els ulls tristos, ni el nas humit, ni el clatell espès. Tinc els ulls vius –i de vegades vivíssims, [...]–; el nas sec; el clatell lineal i dibuixat com una melodia ben construïda. Aquestes constatacions són irrefutables.

Josep Pla, *El quadern gris*. OC I, p. 187-188

Identificats els trets objectius de l'aspecte de Pla, fixeuvos ara en altres elements subjectius que aportin aspectes de la personalitat de l'autor, i que contribueixin a projectar una imatge de la seva personalitat (aspectes propis d'una etopeia: descripció psicològica d'una persona). Podríeu classificar aquests elements segons algunes tipologies?

Resposta:

- Adjectivació que genera efectes insòlits
- Comparacions, metàfores, i associacions insòlites...
- Afirmacions i valoracions personals
- Imprecisions intencionades, per difuminar el significat
- ...

Seguint el model de Pla, i a partir del retrat que us heu fet, intenteu dotar elements expressius al text, per convertir-lo en un autèntic retrat, que aglutini aspectes físics (propis de la prosopografia) i psicològics (propis de l'etopeia).

La descripció d'objectes

1. Llegeix el text següent, i intenta imaginar-te l'escena:

“En una de les parets laterals del menjador hi havia una xemeneia amb unes corbes una mica pretensioses, sobre l'enfila de la qual es veia un rellotge d'unes certes ínfules artístiques perpètuament aturat a les 5.25. El guarisme 5.25 m'ha quedat gravat a la memòria per una coincidència que es produí més tard i de la qual hauré de parlar. Aquell rellotge era curiós: tenia la part externa normal, el marc de bronze, el quadrant i les broques, però li faltava la maquinària posterior. Algú se la devia haver emportada. Havia quedat un rellotge fictici, inexistent, un rellotge dissecat.”

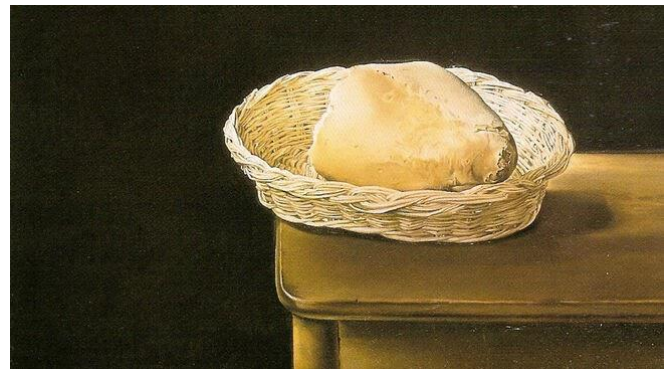
Josep Pla. *Contraban*, dins *Aigua de mar*. OC II, 310

2. Quin objecte està descrivint Pla? Creus que la descripció és objectiva, o subjectiva? Per què?

Quines sensacions et genera la descripció de Pla? A través de quins recursos creus que aconseguix provocar-te aquest efecte?

Intenta imaginar-te en forma de fotografia aquesta escena. Si li haguessis posar un filtre de color, quin color triaries, per aconseguir que s'ajusti al màxim a les sensacions que vol transmetre Pla?

3. Sabries dir com s'anomena el gènere de la descripció d'objectes inanimats? Aquest gènere també s'ha practicat en altres arts, especialment en pintura. Fixa't en aquests tres exemples. Sabries identificar de quines obres es tracta, i qui són els seus autors?

Resposta: V. Van Gogh, “Els girasols” / Caravaggio, “Cistella amb fruites” / S. Dalí, “La cistella del pa”

4. Fes una cerca a Internet d'altres bodegons, i intenta descriure'ls imitant l'estil de Pla.

5. Amb alguns objectes establim vincles sentimentals, i hi associem sensacions, records... que fan que els apreciem d'una forma especial. Intenta descriure algun objecte que apreciïs o hagis apreciat, tot expressant-hi de forma implícita els vincles que hi tens. Pots incloure aquest objecte en la descripció d'una escena més general.

La descripció de paisatges (i els efectes del clima)

1. A l'hora d'elaborar una descripció, l'autor intenta que el lector pugui veure i sentir el mateix que ha experimentat l'escriptor en el moment d'elaborar el text. Llegeix el text següent, i intenta fer-te una idea del paisatge que descriu Pla:

“L'Empordà, geogràficament parlant, està format per una plana molt gran (l'Alt Empordà) i una de més petita situada a migdia de l'anterior, que els autors anomenen el Baix Empordà i que jo anomeno, seguint la manera una mica despectiva dels meus amics de Figueres, l'Empordanet. Jo, que sóc un home del Baix Empordà, confesso que el nom d'Empordanet m'agrada. Sempre han estat del meu gust les coses petites, limitades i manejables.

L'Empordà, com un tot, ultrapassa els meus mitjans de percepció. L'Empordanet es lliga amb la meua manera d'ésser, amb el meu vol curt, amb el gust que em donen les coses concretes i determinades. L'Alt Empordà i l'Empordanet estan separats per les muntanyes de Montgrí, que van de llevant a ponent. Comencen al cap de Salines, a l'Estartit, presenten els Tres Maures, Montgrí i Montplà i, quan arriben a Ullà, s'abaixen perquè la gent pugui passar amb comoditat d'una plana a l'altra. Per a nosaltres, del país, aquestes muntanyes de Montgrí són molt típiques, molt estimades, i en el nostre esperit tenen una fixació obsessionant. Els de l'Alt Empordà les veuen molt lluny, però el seu perfil té en el seu record una perenne immutabilitat. Per a nosaltres, de l'Empordanet, aquestes muntanyes són més acostades i per això mateix de vegades no les veiem, o les oblidem, o no en fem cas. És igual.

En el subjacent de la nostra vida física, hi portem dibuixat el perfil d'aquestes muntanyes arcaïques, mortes, sense reacció possible, elefantíasiques, geològicament parlant. Són muntanyes que no ens fan gens de por, que ens inspiren confiança, i per això mateix és com si no existissin per a nosaltres.”

Josep Pla, *El meu país*, OC VII, 463-464.

2. Fes una cerca a Internet i a Google Maps, i intenta definir els límits geogràfics de la descripció de Pla. Després, busca fotografies del paisatge descrit per Pla, i valora el

grau d'objectivitat del text. Intenta també destriar les emocions projectades per l'autor sobre el paisatge, i en quins elements es basen.

Respostes possibles: Valoracions sobre la denominació / Adjectius concrets i expressius / Desequilibri entre mida física de l'espai i capacitat de percepció (malgrat que l'espai és reduït) / Identificació de la forma de ser / Personificació de les muntanyes (delicadesa de les muntanyes i bona relació amb l'activitat humana) / Proximitat visual i integració a la quotidianitat.

3. Intenta descriure un espai que tingui importància per a tu, combinant la descripció física de l'espai amb els sentiments que et genera.

4. A l'hora d'elaborar una descripció, l'autor intenta que el lector pugui veure i sentir el mateix que ha experimentat l'escriptor en el moment d'elaborar el text. Per això, sovint es combinen elements que no tenen un caràcter estrictament paisatgístic, però sí que l'afecten i el condicionen, com és la meteorologia.

Llegeix el text següent, i identifica els recursos a través dels quals l'autor aconsegueix que percebem els efectes de la meteorologia sobre les persones.

“La projecció de l'aire de tramuntana sobre el país produeix un paisatge net, sec, precís, admirablement dibuixat, de llunyanies nues que s'acosten a la vista, amb arcs de cel immensos, d'una puresa metàl·lica enlluernadora; un paisatge situat entre la grandiositat i un sentit del miniaturisme, en els detalls, prodigiós, inefable. La projecció del vent de garbí posa sobre les coses un vel de vaguetat, una tumefacció vagament morada, un aire d'una densitat col·loïdal, una viscositat envaïdora, una llum que suqueja. El paisatge esdevé incert, esborrat, empastifat, incoherent. Les formes no capten mai tota la llum del seu perfil, i així les coses semblen esborronades, hòrrides. La tramuntana produeix una certa lucidesa mental, una propensió a la visió directa i frontal, una tonificació de l'esperit. El vent de garbí és el vent de la migranya, del mal de cap, del trencament d'ossos, de l'angoixa, de la buidor, del deliri sensual.

Josep Pla, *El meu país*, OC VII, 265

Valoreu conjuntament les opinions de Pla:

- **Hi esteu d'acord?**
- **Quins són els fenòmens meteorològics que us afecten més?**
- **Creieu que teniu una actitud i estat d'ànim diferent segons el temps que fa?**

La descripció d'un recorregut

1. Llegeix el text següent, relacionat amb una petita franja de costa de la Costa Brava, fixant-te en els aspectes d'orientació i elements de l'espai físic que es detallen:

“Des de Cap Salines, rumb sempre a ponent, per Falguer i Cap d'Utrera, s'arriba a Cala Pedrosa. Aquesta cala és un minúscul reclau que inicia un tros de litoral una mica més entretingut i és formada per pedruscall arrossegat per un torrent que davalla, brusc, del vessant. A partir d'aquesta cala, el litoral avança una mica i forma el Cap Castell — on hi ha la Foradada—, el qual, una vegada sobrepassat, permet d'arribar a Cala Ferriol. Cala Ferriol, la Foradada, Cala Pedrosa... aquesta és l'excursió clàssica dels turistes de l'Escala. La Foradada, com el seu nom indica, és un túnel en el mar, una gran roca en la qual el mar va obrir un forat considerable per on pot navegar-se amb petites embarcacions. És un d'aquells punts de la costa on es practica la fotografia i que frueixen del prestigi popular estàndard. El paratge és en tot cas ideal per a lliurar-se —portant, per descomptat, tot el que cal— a la vida primitiva i natural. La solitud és absoluta, la llunyania provada i a més —cosa que sempre és agradable— hi ha en aquests fondals molt de peix.”

Josep Pla. *Costa Brava*, dins *Tres guies*. OC XXX, 221

2. Amb l'ajuda de l'aplicació GoogleMaps, assenyalala el punt d'inici i fi del recorregut, i marca'n les fites rellevants assenyalades per Pla.

Resposta: La costa de Torroella, des de l'Estartit cap a l'Escala. Descripció geogràfica a la qual hi afegeix comentaris personals.

3. Busca alguna imatge de la cala Foradada descrita per Pla, i valora l'efectivitat de la descripció de l'autor.

Resposta: Són destacables els comentaris sobre la navegabilitat, i sobre el fet que la cala representa “l'ideal de vida lliure” anhelat per l'autor. A més, inclou una nota gastronòmica, indicant l'abundància de peix.

USOS DE LA DESCRIPCIÓ

A continuació, us oferim diversos textos, en cadascun dels quals destaca per sobre de la resta una intenció determinada. Definiu quin d'aquests textos seria més adient per aconseguir els objectius següents, i justifica la teva tria a partir de tres característiques de cada text:

- a) Establir l'escenari d'una història
- b) Crear una atmosfera o ambient determinat
- c) Desenvolupar les característiques d'un personatge
- d) Simbolitzar/Reforçar una idea

1. "Aquest terrible esdeveniment de la follia humana em recordà un fet misteriós, ocorregut anys enrere, en el qual vaig estar, incidentalment i d'una manera indirecta, barrejat. No és pas que la meva pretensió consisteixi a creure que el fet de la nit de Nadal aclareixi definitivament l'altre. No. Només vull dir que l'ocorregut aquella nit permet fer una hipòtesi – una hipòtesi que em sembla plausible - sobre el que ocorregué a la cala del Jonquet una nit del mes de novembre de 192..."

Josep Pla, *Pa i raïm*, dins *Aigua de mar*, OC II, 254

2. "Fou en aquest estret i miserable suburbi, esmaltat de llaunes de petroli i ratllat de filferros, que vaig sentir el primer gran xoc de la meua vida. Anàvem passant el carrer de Pedret quan de sobte Girona se'ns presentà, sobre l'arc de la tartana, amb tota la seva impressionant monumentalitat. Fou com una fuetada i em semblà que àdhuc l'euga alçà una mica les orelles davant de les ratlles verticals. Jo vaig quedar immòbil com una perdiu parada per un gos. Vaig quedar com clavat.

Davant teníem, com si ens vingués a sobre, molt pròxima, amb una força implacable, la nau imponent de la Catedral. Més a la dreta es veia, finíssima i altiva, l'agulla de Sant Feliu. Més a la dreta encara, les grans masses vegetals de la Devesa tenien, tocades del vinagre tardoral, una elegància fabulosa que la bromositat de l'atmosfera matisava de blau. A l'esquerra de la Catedral la terra s'alça i a sobre corren les muralles i els baluards coberts d'heures. Més enllà la muntanya de Montjuïc, paisatge militar intens i dramàtic, sec i àrid, era una irisació de minerals clapejada de mates d'estepa –petites flors violàcies–, d'ortigues i argelagues.

A primer terme, sobre unes cases rònegues, emergia, torrat, humil i mil·lenari, el campanar de Sant Pere de Galligans."

Josep Pla. *Girona, un llibre de records*, dins *Primera volada*. OC III, p. 35-36

3. “El vell Tamariu avui ja no existeix. El camí antic de Tamariu és un corriol de no gaire bon pas en determinats moments. Però tot aquest vast indret fins al mar continua essent el paradís de les il·lusions heretades, del caràcter més profund i més insubornable de la vila, de la cosa selvàtica, insolidària, dura, brusca, aguantada, meditativa, poc sociable, que constitueix, potser, la forma mental i sensible més arcaica del peix fregit.”

Josep Pla. *El meu país*, OC VII, 536

4. “22 d'octubre. - Dia de boira. Pujo fins a Sant Sebastià. Tot regalima dins el gran silenci. Arribo a la font dels Ermitans, penjada sobre la mar. Mar de fons —mareiro. La mar bramula sordament. Els pins degoten. Hi ha una llússor llefiscosa sobre el granit costaner. Els gavintots planegen, som-nolents, en l'aire espès. La boira puja de la mar, pels penya-segats, amb un impuls magnífic. Els torterols ascendeixen, de vegades, rodant sobre ells mateixos; altres s'allarguen sobre el roquisser vertical com si els forcéss el desig de tenir una forma... A la llarga sento, però, que la naturalesa directa, inclement, em fatiga i la geologia massa abrupta m'enerva. La solitud de Sant Sebastià em faria l'efecte d'una malaltia. En el camí de retorn el daurat de les vinyes tan moll és d'un color de vi cirera lleugerament aigualit que és una meravella.”

Josep Pla. *El quadern gris*. OC I, 383

5. “A mi m'agrada la nit estelada i negra. Sóc partidari de l'arròs negre i del nocturn negre. En les aglomeracions urbanes aquesta classe de nocturns són inconcebibles. Al camp, són una pura meravella. ¿S'imagina l'encant que produeix no veure res, no veure's ni a si mateix i tenir davant les estrelles?”

Josep Pla. *Les hores*. OC XX, p. 192

Resposta:

1. Crear una atmosfera

- Evocació de record passat
- Lèxic que genera intriga i indefinició: misteriós, nit, hipòtesi...
- Indeterminació del moment exacte

2. Establir l'escenari d'una història

- Història d'un jove que arriba a Girona per primera vegada i s'hi instal·la per estudiar.
- “El gran xoc” que produeix la visió de la ciutat des de l'arc que forma el tendal de la tartana.
- Monumentalitat de l'espai, i ambient del moment (tardor, boira...)
- Descripció d'espais concrets i identificables: Sant Feliu, la Devesa, la Catedral, Montjuïc, St. Pere de Galligans...

3. Simbolitzar idees:

- L'obsessió de la llibertat: camí vell de Tamariu
- Lamentació per la pèrdua d'un món, una manera de viure.

4. Característiques d'un personatge:

- Estat d'ànim del personatge: Boira i humitat = fatiga i incomoditat
- El paisatge també fa canviar l'estat d'ànim.

5. Crear una atmosfera

- Atmosfera de nocturnitat: negre (nit i arròs). No veure res, només les estrelles.

5. Activitats complementàries

ELEMENTS I PROCÉS D'ELABORACIÓ D'UNA DESCRIPCIÓ

Aquesta activitat pretén treballar de forma col·laborativa la descripció d'un espai per fomentar la participació i debat, l'aprenentatge entre iguals i la revisió conjunta i col·laborativa de textos a partir de la crítica constructiva.

- a) Es proposa que cada alumne faci una fotografia de l'espai que ha volgut descriure a l'activitat 5, i l'envii al docent. Aquest hauria de construir un mosaic amb les diverses fotografies, i projectar-lo a l'aula. Mentre es visualitzen les fotografies (totes en una mateixa diapositiva), el docent va llegint cadascun dels textos: l'alumnat ha d'identificar de quina imatge es tracta.
- b) Es pot plantejar la mateixa activitat en forma d'activitat "Quizz" en grups: El docent tria diverses fotografies servides per l'alumnat, i proposa tres textos possibles per a cadascuna. Es pot realitzar conjuntament per part del grup-classe, o bé distribuir l'alumnat en grups, i facilitar a cadascun imatges i textos diferents, i/o proposar-los seqüències de més d'una proposta.

En tots dos casos, cal fer èmfasi en els elements objectius i subjectius emprats en la descripció, per establir el conjunt de recursos possibles per utilitzar en una descripció.

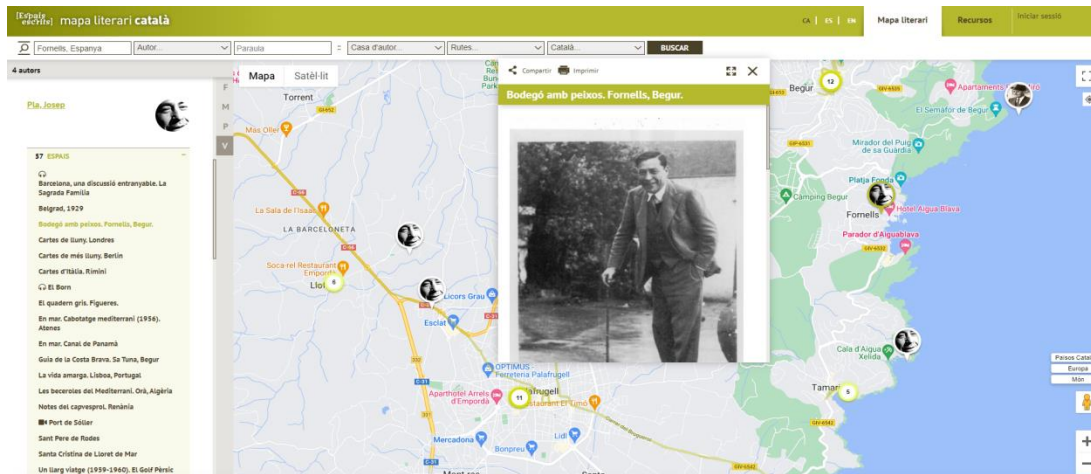
- c) Aprofitant que probablement els espais fotografiats seran coneguts per la resta de companyes i companys, redistribuir les fotografies entre l'alumnat, perquè el reelaborin a partir de la seva pròpia experiència i percepció, i aprofitin aquells elements del text original que creguin oportú. Una vegada realitzada l'activitat, llegir de forma comparada els dos textos sobre un mateix espai, per apreciar-ne les diferències i identificar els recursos aplicats.

DESCRIPCIÓ OBJECTIVA / SUBJECTIVA: "GUIA SENTIMENTAL" (MAPA LITERARI CATALÀ)

Per treballar la combinació entre elements objectius i subjectius en una descripció, proposem l'elaboració d'una "guia sentimental" d'un espai que l'alumnat conegui bé, fent servir el recurs del **Mapa Literari Català** (www.mapaliterari.cat), elaborat per l'associació Espais Escrits. En aquest mapa, hi ha identificats més de 2.800 espais escrits de 116 autors diferents.

- a) Cal que l'alumne/a navegui pel Mapa Literari i triï un territori que conegui bé: on viu, el lloc d'estiu, un país on hagi viatjat recentment...
Preferiblement, cal que sigui una àrea on pugui definir diversos punts (3-5 punts), per poder crear un petit itinerari que els uneixi, i que contingui més d'un "espai escrit", és a dir, que disposi de globus geolocalitzats, en els quals pot trobar diversos

elements: textos que parlen d'aquell lloc, fotografies, material multimèdia i textos de context.

- b) Una vegada triat l'espai, l'alumne/a ha de buscar en altres fonts informació "objectiva" o "enciclopèdica" dels diferents punts de l'àrea triada. Pot emprar webs d'enciclopèdies i/o Viquipèdia, webs d'informació local o turística... Cal que la informació obtinguda sigui rigorosa, i el més objectiva possible, evitant materials de caràcter publicitari, que contenen valoracions.
- c) Com a part d'(a) i (b), pot també copiar o utilitzar fotografies que hagi trobat, indicant clarament la procedència i autoria, si s'escau.
- d) A partir dels textos literaris i la informació "objectiva", cal que l'alumne/a seleccioni aquells materials i continguts que li semblin rellevants sobre cadascun dels espais. Els pot incorporar a un document, distribuïnt-los en dues columnes.
- e) En una tercera columna del document, l'alumne/a hauria d'anotar aquells aspectes de valoració pròpia sobre cadascun dels espais triats, o matisar les informacions obtingudes per donar-los un caràcter més personal.
- f) Combinant els elements de les tres columnes, l'alumne/a ha d'elaborar una "Guia sentimental" de l'itinerari seleccionat, que combini adequadament la informació sobre l'espai, les impressions fruit de la pròpia experiència i el material literari. És important que contingui una considerable dosi de visió personal, però expressada a través de l'expressió de sensacions i de l'adjectivació.

Com a model, l'estructura proposada és:

- Introducció (definició global de l'espai) i justificació personal de la tria
- 1 text corresponent a cada espai, combinant la informació recollida.
- Text de conclusió

Preferiblement, els continguts d'informació i els textos del mapa literari haurien d'estar enllaçats a les fonts corresponents.

- g) En cas que es consideri adient, es pot optar per generar un contingut multimèdia, traslladant la informació recollida a un mapa interactiu a través de l'aplicació gratuïta Genial.ly: permet establir els punts, incorporar-hi text i fotografies, així com vídeos, àudios, etc. i generar un enllaç amb accés a qui es consideri oportú.

Exemple: Guia sentimental de la Costa Brava Centre (a partir de la literatura de J. Pla)

ESP AIS SELECCIONATS:

1. Fornells
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/bodego-amb-peixos-fornells-begur/josep-pla>
2. Aigua Xelida:
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/el-meu-pais-aigua-xelida/josep-pla>
3. Sant Sebastià (Palafrugell)
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/sant-sebastia/josep-pla>
4. Tamariu (Palafrugell)
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/la-riera/josep-pla>
5. Calella de Palafrugell
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/mirador-dels-burricaires/josep-pla>
6. El Cap Roig (entre Palafrugell i Mont-ras)
<https://www.mapaliterari.cat/ca/espai/placeta-del-te/josep-pla>

EXEMPLE DE DADES DE CONTEXT (PUNTS 1 I 2)

Fornells

Indret preeminent d'estiueig i residència. A Fornells hi destaquen el port esportiu i la casa que Bonaventura Sabater, conegut com a Xiquet, va fer construir damunt el port de Ses Orats; anomenada El Paradís i que, segons la tradició, fou el lloc des d'on es batejà aquest litoral, ara fa cent anys, amb el nom de "Costa Brava".

El camí de ronda serveix de nexa per arribar a totes les cales que formen el nucli de Fornells: situada al nord, l'estreta cala de n'Estasia, i en direcció sud, la cala de Ses Orats, seguida de la cala d'en Malaret. Aquestes tres cales són de sorra poc fina, però s'hi pot prendre el sol i fer snorkel. Una mica més allunyada trobem la cala del Port d'Esclanyà, més ampla i formada per pedres, tant a la zona de platja com dins l'aigua.

(Adaptació de <https://visitbegur.cat/platges-i-cales/fornells/>)

Aigua Xelida

Aigua Xelida, Aigua Xellida o Aigua-xelida és una cala de la Costa Brava situada al nord de Tamariu, en el municipi de Palafrugell (Baix Empordà). S'ha convertit en símbol de l'anhel de la vida lliure de l'ideari palafrugellenc. Fou la primera escala d'un viatge frustrat de Josep Pla i Casadevall, que narra les seves peripècies amb el pescador Sebastià Puig Barceló l'Hermós a bord d'una petita embarcació, al llarg de la costa empordanesa

(https://ca.wikipedia.org/wiki/Aigua_Xelida)

TEXT RESULTANT

Introducció

Cap escriptor com Josep Pla (Palafrugell, 1897-1981) ha contribuït més a despertar l'entusiasme per la Costa Brava. Les seves descripcions del litoral de Girona són úniques. Gran amant del paisatge costaner, l'autor d'El quadern gris (1966), més que acumular dades, va preferir introduir-hi la seva sensibilitat personal. Però no només això, també va buscar retratar les plàcides formes de vida pròpies dels anys quaranta i cinquanta del segle XX, a les quals es vincula aquest paisatge, per salvar-les de l'oblit a través de la paraula.

[Justificació de l'elecció de l'espai: l'alumne/a a d'introduir elements de caràcter personal]

A la comarca del Baix Empordà, Pla va emmarcar el seu "paisatge bàsic" entre el massís de Begur i les illes Formigues. Constrets en aquests límits geogràfics aquests són els escenaris —majoritàriament de Palafrugell— que van servir de material literari a Josep Pla: precisament els escenaris vitals, on va néixer i on va passar-hi la infantesa i la joventut i on, finalment hi va viure la vellesa.

Descripció literària punt 1: El primer refugi, a la badia de Fornells (Begur)

En aquest racó "dolcíssim i abrigat" Josep Pla va passar diverses temporades, lluny de les calamitats de la II Guerra Mundial. Aleshores, unes 35 persones vivien a Fornells i, per no haver-hi, no hi havia oficines administratives, ni rellotge públic, ni cementiri, cosa que obligava a transportar els taüts "per camins inversemblants", com podem llegir en un fragment de [Bodegó amb peixos](#), inclòs a Aigua de mar.

El port de Fornells és la imatge viva d'una piscina olímpica. Pujant a peu pel carrer Francesc Sabater s'arriba en dos minuts a l'antiga barraca de pescadors, avui molt reformada, de color morat, on va viure Josep Pla i on, posteriorment, es va establir el pintor paisatgista Francesc Gimeno.

Com un descobriment apareix, al final d'una escalinata, al nord de la badia, platja Fonda. Ens dirigim tot seguit a la cala d'Aiguablava, d'un ric cromatisme, asfixiada de públic al juliol i agost i que en temporada baixa convida a un passeig molt plaent, del qual no és aliè el restaurant Toc al Mar, on la qualitat dels seus peixos al forn de llenya el converteixen en imprescindible. Amb tots els peixos que es capturaven a Fornells, Pla va escriure Bodegó amb peixos.

El millor enclavament de la badia, la punta d'es Muts, se'l va reservar el parador d'Aiguablava, reformat íntegrament el 2020, amb una espectacular puresa de línies. Amb spa, gimnàs i 78 habitacions amb vistes immillorables, al bar i a les zones comunes es poden admirar gran part de les 200 pintures que componen la seva col·lecció d'art.

Descripció literària punt 2: La barraca de l'Hermós: cala d'Aigua Xellida

Entre Fornells (Begur) i Calella (Palafrugell) es conserva el tram més abrupte de litoral d'aquest rodal. Entre tota l'esplendor de cales recòndites, Aigua Xellida és el paradigma de bellesa mediterrània, motiu que va propiciar que fa tres anys es prohibís construir-hi xalets de luxe. Com un destí literari, cal enfocar la baixada pel sender arbrat, no exempt d'encant, acompanyats per Aigua de mar, vol II de l'Obra Completa, en un dels relats del qual, Un viatge frustrat, Pla homenatja el seu amic de joventut, [Hermós, qui va exercir de guardaboscós a Aigua Xellida](#) i on es va refugiar com si fos Robinson, tancant la porta de la barraca les nits en

què els contrabandistes feien acte de presència. Durant les seves estades a Barcelona, recollides en el seu imprescindible dietari El quadern gris, l'escriptor somiava evadir-se a aquesta cala "remota, amb el cel i el mar tan radiants, tot adormit al sol amb la remor dels pins." Aquestes paraules són motiu suficient per visitar-la.

És inoblidable el camí de ronda fins al mirador de Sa Roncadora, imponent sota els temporals, quan les onades trenquen amb fúria a través d'una enorme esquerda del penya-segat formant cascades i nebulitzant el Mediterrani. Podem donar la volta al mirador de la cala Marquesa.

(Text adaptat i traduït de G. Esaín, "Los inolvidables paisajes de la Costa Brava según Josep Pla" (El País-El viajero): <https://elpais.com/elviajero/2022-12-09/los-inolvidables-paisajes-de-la-costa-brava-segun-josep-pla.html>)

TIPUS DE DESCRIPCIONS: PAISATGE / ESPAI: MAPA LITERARI CATALÀ I GENIAL.LY

Aquesta activitat presenta un treball sobre la descripció a través dels continguts del Mapa Literari Català i l'aplicació Genial.ly. Es treballa la cerca d'informació, la descripció literària (amb un component subjectiu) i l'aplicació de recursos web i multimèdia. L'activitat es pot realitzar individualment, en parelles o grups reduïts.

- a) Es proposa que l'alumne/a busqui al Mapa Literari (www.mapaliterari.cat) textos de Josep Pla que descriuen llocs emblemàtics del patrimoni arquitectònic català: la Sagrada Família, la catedral de Girona, Sant Pere de Rodes, etc.
Llegits els textos, cal que l'alumne/a identifiqui i reflexioni sobre com estan descrits els espais i en els elements que ens permeten saber com eren abans.
- b) Amb caràcter opcional, després de llegir i comentar els textos, es pot proposar que l'alumne/a cerqui informació a la xarxa sobre l'espai triat, per completar la informació i poder entendre i interpretar millor els canvis.
- c) L'alumne/a ha de buscar imatges antigues i imatges actuals sobre aquest espai. En el cas de les imatges antigues, en pot trobar al mateix Mapa Literari Català, però també pot optar per repositoris i col·leccions d'imatges com la Cartoteca Digital de l'ICGC (<https://cartotecadigital.icgc.cat/>), Memòria Digital de Catalunya (<https://mdc1.csuc.cat/>) o el portal Arxius en línia (<https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/#/cercabasica/cerca>), que permeten filtrar cerques per tipus de material (fotografia).
- d) A partir de les imatges antigues i actuals, l'alumne/a hauria d'elaborar una taula amb dues columnes (ABANS / ARA) en què es recullin tots els canvis detectats.
- e) Tenint en compte el model de Josep Pla en la descripció de paisatges i objectes, l'alumne/a ha d'elaborar una descripció que reflecteixi els canvis recollits, posant especial atenció en l'adjectivació i els recursos per transmetre les pròpies impressions.

De forma opcional, abans d'abordar l'activitat de descripció, es poden posar en comú els canvis detectats pels diversos alumnes relatius al mateix espai.

- f) Amb tots els continguts recollits, i utilitzant l'aplicació Genial.ly (imatge interactiva), es proposa seleccionar una fotografia representativa de l'espai i que l'alumnat incorpori a la imatge les descripcions sobre cadascun dels elements de l'espai que han sofert canvis, vetllant perquè la navegació per la imatge interactiva tingui un ordre coherent. En els diversos punts de la imatge, es poden incorporar fotografies de detall ([exemple](#))

TIPUS DE DESCRIPCIONS (SEGONS L'ELEMENT DESCRIT): CHAT (BING)

Aquesta activitat pivota sobre l'ús d'eines de creació de textos a partir d'Intel·ligència Artificial, per posar de relleu com determinats adjectius i sintagmes poden tenir un pes específic i rellevant en la construcció i expressivitat d'un text. A partir de mostres creades amb el recurs Chat de la plataforma Bing, es proposa que l'alumnat contrasti les creacions artificials amb les pròpies impressions, per reflexionar sobre els recursos i estratègies de composició textual i, alhora, adonar-se que un text escrit per una màquina no pot captar els matisos íntims de la seva pròpia experiència individual.

- a) Es proposa que l'alumne/a triï a una persona, objecte o espai que sigui significatiu per a ell/a. Ha d'intentar, en la mesura del possible, disposar d'una fotografia que ho il·lustri. Usant l'aplicació gratuïta Chat de la plataforma Bing [cal iniciar sessió a Microsoft], ha d'introduir a l'aplicació els elements necessaris perquè ofereixi una descripció física d'aquest element.

L'alumne/a ha de valorar la qualitat del resultat del text: és realment el que esperava? Creu que és satisfactori? Pot classificar de forma positiva o negativa els elements del text.

- b) A partir del text generat, creu que les instruccions i indicacions que ha facilitat incideixen en el resultat?

Es pot debatre de forma conjunta sobre quins elements creu l'alumnat que s'ha basat l'aplicació per generar el text, i proposar estratègies sobre com millorar les instruccions facilitades. Cal que s'introdueixin noves indicacions, i comparar el nou text amb l'anterior.

Reflexionar sobre si aquests textos expressen les impressions desitjades o viscudes. Què els manca, o els sobra?

- c) Intentar millorar el text a través dels propis recursos expressius seguint el model de les descripcions de Josep Pla.

USOS DE LA DESCRIPCIÓ: CRAIYON.COM

Aquesta activitat explora les potencialitats de treball amb eines que utilitzen intel·ligència artificial, com la plataforma digital gratuïta i lliure Craiyon.com. L'objectiu és que l'alumnat treballi la precisió de la descripció a través dels adjectius, i prengui consciència de la seva capacitat expressiva, i com afecten el resultat global d'un text.

Aquesta activitat té una aplicació interdisciplinària: a banda del treball del text en llengua catalana, requereix un treball de traducció a l'anglès del text, així com una vessant artística, de l'àmbit de les arts plàstiques.

Es pot realitzar individual, en parelles o grups reduïts.

- a) L'alumnat ha de navegar pels textos i punts dedicats a Josep Pla del Mapa Literari Català, i triar dos espais i textos concrets, que descriguin clarament el lloc al qual es refereixen. En aquesta ocasió, és rendible utilitzar textos dedicats a capitals europees.
- b) Com a activitat complementària, es pot proposar la cerca de fotografies que il·lustrin l'espai, si pot ser des d'una perspectiva o marc el més proper possible al punt de vista del text.
- c) Cal que l'alumnat seleccioni un dels dos textos per iniciar l'activitat. Com que l'aplicació Craiyon.com de moment només treballa amb textos en llengua anglesa, cal traduir el text planià a l'anglès, intentant que la traducció sigui el més fidel possible a l'esperit del text original, especialment pel que fa a l'adjectivació. Cal aconseguir aquest objectiu sense que el text resultant sigui forçat o poc fluid. Si el text és molt llarg, es pot triar tan sols la part més descriptiva del text. Es poden utilitzar eines de traducció automàtica, però revisant el resultat.
- d) Davant la traducció, plantejar una reflexió conjunta del grup sobre els textos resultants: en cas que s'hagi utilitzat traducció automàtica, valorar el resultat, i prendre consciència que aquestes eines són un suport, però cal revisar-les, i tenir en compte aspectes concrets d'expressió. En aquest sentit, es recomana fixar l'atenció en fragments o elements connotatius del text, i observar com, sovint, el resultat no és adequat. En aquests casos, cal l'ajut de diccionaris i eines específiques que poden millorar el resultat.
- e) Introduir el text a l'aplicació Craiyon.com [pot trigar 1-2 minuts, en funció del text introduït]. Observar els diversos resultats proposats, i valorar quin reflecteix millor el sentit del text. Analitzar quins són els elements principals del text en els quals s'han basat les diverses propostes de representació, els aspectes ben resolts, i els elements poc fidels o les dissonàncies respecte la pròpia imaginació, o bé a les fotografies seleccionades a (b). Valorar també aquells aspectes artístics i propis de les arts plàstiques de la imatge resultant: color, perspectiva i profunditat, traç...
- f) Intentar millorar la traducció, per obtenir un resultat més fidel a l'original, o bé provar d'introduir fragments diversos del mateix text, per comparar els resultats.

- g) Redactar una descripció personal sobre l'espai que descriu el segon text seleccionat de Josep Pla, d'una extensió similar al text de Pla.
- h) Traduir el text redactat i el text de Pla a l'anglès, i revisar la traducció. Introduir de forma separada els dos textos a l'aplicació Craiyon.com. Valorar-ne tant els aspectes artístics, com la fidelitat a cadascun dels textos. Quina impressió us generen?
- i) Plantejar el debat sobre les potencialitats i usos de la intel·ligència artificial, així com sobre l'expressivitat dels textos i la rellevància en una descripció d'aspectes com l'ordre i la coherència, els detalls i l'adjectivació.

Exemple: Londres. Pont de Westminster

Text seleccionat (es ressalten elements als quals cal dedicar atenció en la traducció)

I així, després de caminar hores i hores per parcs i jardins, carrers i places, vaig trobar-me, un **crepuscle** d'hivern, sobre el pont de Westminster.

Recolzat sobre el pont en aquella hora, la vista se us tornava **vaga** i enlluernada. Fàcilment hom s'abstreu de les formes humanes, dels històrics i magnífics edificis del voltant, de la brutal propaganda lluminosa i del **traüt** del pont, processó **d'òmnibus** pintats de vermell, objectes que semblen d'algun quadre de revista de gran music hall. Fàcilment hom s'abstreu —dèiem— i sobre el cel **inclement** i la terra incerta i desfavorable i té la il·lusió de sentir passar a la vora el **brogir** de les ales d'un vol d'ànecs salvatges...

Els tres quilòmetres quadrats d'edificis i de carrers que formen el cor de Londres tenen una subtil grandesa dissimulada. [...]. Em sembla, [...] —almenys és aquesta la meva impressió primera—, que és una ciutat que té un contacte que **rejuveneix** i agilitza tots els músculs. Arribar del continent a Londres **és com despertar-se d'un llit en el qual heu fet un clot profund i entrar a la cambra de bany a prendre una dutxa.**

Pla, Josep (1967). «Cartes de lluny», dins *El nord*. OC V, 57-59

Imatges de suport (Creative Commons)

Wikimedia Commons / Autor: Tom Arthur

Traducció del text

And so, after walking for hours and hours through parks and gardens, streets and squares, I found myself, in a winter **twilight**, on Westminster Bridge.

Leaning on the bridge at that time, your vision became **blurry** and dazzled. One easily abstracts oneself from the human forms, from the historic and magnificent buildings around, from the brutal luminous propaganda and from the bridge's **hustle and bustle**, procession of red painted **buses**, objects that look like some picture from a magazine of a great music hall. One easily gets away from the environment - we used to say - and over the **harsh** sky and the uncertain and unfavorable land one has the illusion of hearing the **rustling** of the wings of a flight of wild ducks passing by...

The three square kilometers of buildings and streets that make up the heart of London have a subtle hidden grandeur. [...]. It seems to me [...] - at least this is my first impression - that it is a city that has a contact that **rejuvenates** and energizes all the muscles. Arriving from the mainland in London is like **waking up from a bed you've made a deep dent in and going into the bathroom to take a shower.**

Propostes de representació del text de Craiyon.com

Propostes de representació eliminant el tercer paràgraf ("The three kilòmetres...")

TEMES DE DEBAT

- Com afecta el clima les persones? A partir d'afirmacions com "Els empordanesos estan tocats per la tramuntana", debateu si són un tòpic o realment el clima i la meteorologia afecten el caràcter de determinades comunitats.
- Quins efectes pot tenir el canvi climàtic sobre el paisatge que ens envolta? Com pots afectar la població, l'agricultura, la ramaderia...? Sabeu què són els refugiats climàtics? Cerqueu informació sobre els efectes del canvi climàtic en els propers anys, i debateu sobre les seves conseqüències en el nostre entorn.
- Davant l'emergència climàtica, com creieu que caldria gestionar el paisatge per fer-lo més resilient davant el canvi climàtic? Quines serien les vostres prioritats per minimitzar l'efecte del canvi climàtic?
- Quins hàbits quotidians estaríeu disposats a canviar per pal·liar el canvi climàtic?

TALLER "EXPLOREM I COMPARTIM" I RUTA JOSEP PLA (FUNDACIÓ JOSEP PLA)

Taller "Explorem i compartim"

L'activitat uneix una Ruta i un taller d'escriptura.

La ruta permet conèixer un món que ja no existeix, però que s'intueix: la Calella idíl·lica de l'època de joventut de Josep Pla. Al llarg del recorregut i a través dels textos literaris es descobreix l'entorn mentre es llegeix, es prenen notes i es fan fotografies.

A partir dels elements recollits, s'elabora un recurs de geolocalització en el que es recull la informació necessària per poder compartir i explicar en entorns digitals l'experiència de viure la Ruta Josep Pla a Calella de Palafrugell.

[Més informació](#)

Ruta Josep Pla

La Ruta Josep Pla és un itinerari de caràcter turístic i cultural creat per la Fundació Josep Pla el 1993 per donar a conèixer diversos llocs significativament planians del municipi de Palafrugell, i per oferir una experiència de lectura més enriquidora a través de la vinculació de la literatura amb el patrimoni i el paisatge.

Des de la proposta inicial, el ventall de possibilitats de la Ruta Josep Pla s'ha anat ampliant amb altres espais del municipi: Calella, Llafranc, Tamariu, Llofriu, el far de Sant Sebastià i els jardins de Cap Roig. A més, ha incorporat recorreguts per altres punts del Baix Empordà, com Pals o Ullastret, i s'ha obert a horitzons més allunyats: L'Escala, Cadaqués, Girona, Barcelona i París. Aquestes noves localitzacions permeten també recorreguts monogràfics, a través dels quals es pot aprofundir en el coneixement de la trajectòria i producció de l'escriptor.

[Més informació](#)

6. Mostra de textos complementaris de Josep Pla

[Descripció d'un espai]

A Torrelles, com a tots els pobles, hi ha persones afeccionades a la meteorologia recreativa. Aquestes persones em diuen que recorden estius tan calorosos com aquest, però cap de tan llarg com aquest, tants de dies de calor seguits. El cel es manté sempre igual blau, desmòblat, buit, esmerilat. El camp és un incendi de grocs frenètics. Tot és sec, esgotat, polsós. Veure un pagès, darrera del coble, sobre un rostoll encès, arrossegant uns núvols de pols, és un espectacle depriment. Penso en l'encant que té veure enfonsar la rella d'una arada en la polpa d'una terra greixosa, densa, i contemplar la corba de cargol inflada i solemne que fa la terra bolcada per l'arada. Al vespre, a quarts de nou, en tornar de les masies, les cigales canten amb el mateix ímpetu que a les hores matinals. A la nit continuen cantant, perquè la xafogor és extrema. Només en la frescor de la matinada es calmen una mica.

Josep Pla. *El carrer Estret*, dins *Els pagesos*. OC VIII,

[Descripció d'un recorregut]

“8 de novembre. —Passeig per la carretera de Sant Sebastià. Dia bonic de color. El cel és d'un gris brillant, un formigueig lumínic. Els colors blancs, clars, són d'una meravellosa delicadesa. A les parets de les cases, hi ha blancs que sembla que tenen vida. Dins la grisalla, els arbres, s'afinen. Passa un vent petit, suau, com el contacte d'una fulla de rosa a la pell, que fa un somiqueig a les canyes. La muntanya és plena de boletaires. Per Ros, pujo sobre el cap dels Frares. Panorama magnífic. Del cantó de Sant Sebastià, la geologia vertical i crua m'aclapara. A nord, fa de més bon mirar: el cap de Begur, de color de plom clar, Cala de Cabres i Aigua Xellida, rosades. Tamariu, sobre el verd fosc dels pins ... La mar és d'un color blau-gris. A l'horitzó hi ha una gran nuvolada de cotó, plena de llum de posta. La terra, en calma. Les vinyes roges, d'un roig madur, oliós, empastat. Un xifrer, que somnia. A ponent, tot es desfà en suc de taronja.”

Josep Pla, *El quadern gris*, OC I, 403

[Descripció de persones]

“Davant dels ciclistes es veia el núvol de pols d'un camió que un remolí de llum incendiava. Sobre el pla de les rodes, les puntes de mica de la carretera. Miquel pedalejava amb un aire una mica fatigat. Montserrat, les cames nues tibants, movia les anques amb una força esplèndida. Tenia la pell de les cames de color de panotxa

torrada, sanguínia. De vegades, un rínxol de cabells se li posava al front i amb un cop de cap sobre el coixí del vent el tornava enrere. El genoll era turgent, com un enorme préssec.

Josep Pla. *El carrer Estret*, dins *Els pagesos*, OC VIII, 497-498

[Establiment de l'escenari d'una història]

“A mitja tarda es posa a ploure —una pluja fina, densa, menuda, pausada. No fa gens d'aire. El cel és gris i baix. Sento caure la pluja sobre la terra i els arbres del jardí. Fa una fressa sorda i llunyana —com la del mar a l'hivern. Pluja de mar, freda, glacial. A mesura que va caient la tarda, el cel, de gris, es torna d'un blanc de gasa —lívid, irreal. Sobre el poble, pesant sobre els teulats, hi ha un silenci espès, un silenci que es palpa. La fressa de l'aigua que cau l'allarga en una música vaga. Sobre aquesta sonsònia, hi veig flotar la meva obsessió del dia: vint-i-un anys!

Veure caure la pluja, a la fi, m'ensopeix. No sé què fer. Hauria, és evident, d'estudiar, de repassar els llibres de text, per treure'm de sobre aquesta pesada carrera d'advocat. No hi ha manera. Si sovint no puc resistir la temptació de llegir els papers que trobo pels carrers, davant d'aquesta classe de llibres la curiositat se'm tanca amb pany i clau.

Decideixo de començar aquest dietari. Hi escriuré —just per passar l'estona, a la bona de Déu— el que se m'anirà presentant.”

Josep Pla, *El quadern gris*, OC I, 97-88

[Atmosfera de tensió]

“Cap Roig era, no fa gaires anys, un simple accident geogràfic d'aquest tros de costa. Els pescadors, que el coneixien, sobretot des del mar, quan anaven cap a garbí amb vent de proa, solien fumar una pipa a redós del cap. Algun estiuejant estrany i atrevit s'aventurava, anant per dreces infernals, fins al cap i, malgrat les dificultats de la marxa, tornava enamorat del panorama que des del cap es contemplava.”

Josep Pla, *Tres guies*. OC XXX, 116

“A partir d'aquest moment tot anà amb una fulminant rapidesa. Es féu la maniobra d'acostament i de col·locació amb perfecta llibertat de moviments. No s'adonaren de res. Ens trobàvem deu o dotze milles fora de Sant Sebastià. No s'adonaren de res fins que sentiren el xoc sec i crepitant dels dos torpedes simultanis sobre les planxes de la línia de flotació mateixa. Gairebé instantàniament el submarí aparegué a la superfície. Des del pont vaig poder contemplar perfectament el que s'esdevingué. El vaixell inicià

un lleuger moviment d'inclinació del cantó dels impactes; al cap d'una certa estona s'escorà francament. Mentrestant començà a aparèixer molta gent en coberta enmig de la confusió natural i d'un guirigall de crits. Ningú no s'acostà als canons, sinó a les llanxes de salvament. Però tot aquest guirigall humà fou a penes sentit, perquè de la sentina del vaixell s'elevà una remor que em féu posar pell Ge gallina. En la majestat de la mar s'elevà un renill frenètic, nerviós, angoixant, de tres-cents, quatre-cents, cinc-cents cavalls - potser faig curt - inexorablement tancats en el vaixell moribund. El renill corprenedor anà seguit d'una fressa sorda, greu, terrible, com si el carregament de cavalls tractés de rompre, amb les potes, amb les dents, amb tot el cos, les planxes de ferro. Aquesta remor espantosa, que els crits aguts trencaven com fulguracions sonores, em féu una impressió terrible. Em vaig posar a plorar com una criatura. I a través del tel de les llàgrimes, com un espectacle somniat, vaig veure de sobte aparèixer en els grossos esvorancs dels impactes una successió de siluetes esperitades, crispades, de cavalls tirant-se a l'aigua frenèticament. La nostra tripulació contemplà la tràgica fuga com qui assisteix a un espectacle esportiu. Els animals nedaven xarbotant l'aigua, el cap i la crinera al vent, aixecant les potes davanteres com si haguessin de posar-se a volar, a cada instant. Però el vaixell accentuava la seva inclinació i arribà un moment en què l'aigua tapà els esvorancs. L'últim cavall que sortí semblà irrompre del fons mateix del mar.”

Josep Pla, *Un de Begur*, dins *Aigua de mar*, OC II, 413

[Atmosfera de placidesa / Evocació del passat]

“Tamariu era llavors —com ara— un punt de pesca de peix blau: sardina, anxova, verat, etc. Es tirava la xàvega, com ara es pesca amb la teranyina. A l'hivern es tirava la sonsera, l'art. El règim més o menys col·lectiu d'aquesta pesca feia que a la platja acudissin les persones més pobres —els sense feina— dels voltants. A la nit, sobre el llum de gas de les embarcacions, es veien ombres humanes desfetes i allargades per la sorra incerta. Una corda rígida semblava dividir la platja i un no sabia exactament si la gent estirava la corda o si la corda els mantenia drets. La vida de nit, en aquestes platges, era visualment fantàstica i poc exemplar, naturalment: el material humà s'hi trobava en estat pur.”

Josep Pla. *La Costa Brava*, dins *Tres guies*. OC XXX, 160

[Simbolització d'idees: llibertat]

“El barri que conserva el vell esperit individualista de la població, l'esperit del mar, de les vinyes i de les pinedes és el de llevant de la població, la Garriga i la Tarongeta, sense oblidar els seus dos extrems extramurs, Esclanyà i Vila-seca. Aquí encara hi ha

recalcitrants solitaris, els homes que tenen el gra de sorra al cap, els que somnien la vida lliure de fora vila, dels rocs i de les cales, els que consideren que l'indret més bonic del món és el que travessa el camí vell de Tamariu. Aquest vell camí, que en gran part, com a camí carretal, s'ha deixat perdre, ha estat, en el curs dels segles, un dels més trepitjats dels voltants de la població. En aquest camí hi havia el Partidor del Peix, el Banc dels Diputats i les delícies del rieral recòndit de la font d'En Cruanyes. És el camí de Tamariu antic, que ha estat la capital somniada, durant segles, de tota la gent de Palafrugell que ha volgut ésser feliç essent lliure.

Josep Pla, *El meu país*, OC VII, 536

7. Exemple de Comentari crític de text

El carrer Estret, Capítol XII

L'ombra del roquisser era petita, calenta, enganxosa. Hi havia un soc inflat, derelictes del mar, davant de la roca. Sobre la superfície, de color de mel, de la platja inacabable, es veia el saltironeig blavís de les llengües de foc de la sorra. El lloc era solitari, però desolat i inhòspit. Es llevaren la roba i quedaren amb el vestit de bany. De moment, l'aire els semblà més lleuger. La pell de Miquelet era pàl·lida i oliosa. La de Montserrat, més fosca que la sorra, d'una tibantor madura, semblava un somni. La ratlla del mallot, a la cuixa, feia un tall d'una qualitat vegetal, com la secció d'una fibra densa i espessa. Miquelet quedà com atuït per la llum xafogosa. Montserrat es lligà els cabells i, de puntetes sobre l'arena roent, s'acostà al trencall. El contacte amb la primera sorra humida li produí una esgarripança. Es mantingué una estona amb l'aigua sobre els genolls, l'ombra del cos flotant, deforme, sobre l'aigua clara, enlluernada, viva.

- És freda? –preguntà Miquelet, amb una veu mandrosa.

- És tèbia...! –digué Montserrat, aspirant amb tot el cos la fredor deliciosa.

Miquelet sortí de l'ombra i, dret a ple sol, semblà una forma angulosa i esquelètica. Travessà la sorra incandescent coixejant, corrent. Es tirà a l'aigua fent un xarbot aparatós, sorollós, refulgent. Algunes gotes arribaren a l'esquena de Montserrateta – un pessigolleig que li féu obrir la boca inconteniblement. Miquelet sabia nedar i bracejant d'una manera aparatosa s'allunyà mar endins. Inflexionant els genolls, Montserrat féu una immersió seguida d'un còmic retorn instantani a la verticalitat. L'aigua li regalimà una estona per la pell –un instant; la pell quedà dura, tibant i seca al cap d'un moment. Montserrat té una pell que escup l'aigua, insensible, com el bronze, a la mòrbida penetració del líquid. Una impenetrable pell.

Comentari

Aquest fragment pertany al capítol XII de l'obra *El carrer Estret* de Josep Pla. Dels 41 capítols que componen l'obra, aquest es diferencia de la resta pel fet que constitueix un **capítol autònom** de l'obra, perquè és una **narració inserida** en el conjunt d'experiències relatades pel narrador-veterinari.

Respecte a aquest episodi, el narrador protagonista no hi ha tingut accés a partir de la pròpia observació o bé a partir del relat de Francisqueta. En la resta de l'obra, el narrador, protagonista del relat, ens explica en primera persona del singular la seva arribada a Torrelles per exercir de veterinarí; comparteix amb el lector/a les seves impressions, opinions i reflexions sobre la vida del poble i dels seus habitants. Tanmateix, en aquest fragment **no hi ha cap marca de la subjectivitat del narrador**; la

veu narrativa de tot el capítol no es pot identificar amb la de la resta de l'obra. Podem considerar-lo una narració inserida, que descriu l'escena de dos joves enamorats, en Miquelet i la Montserrat, que decideixen passar un dia a la platja.

El fragment s'inicia amb una descripció sinestèsica del paisatge: el color de la mar en contrast amb el color de mel de la platja, la sorra i el roquisser. La parella es troba en un espai *solitari, desolat i inhòspit*, propici per al desenvolupament íntim del festeig; es treu la roba i hi ha una contraposició metafòrica entre la pell *pàl·lida i oliosa* d'en Miquelet –un noi immadur, inexpert en el camp amorós i que es mostra poc resolutiu– i la pell fosca i madura de la Montserrat –una noia sensible i harmoniosa–. Els moviments de la noia són lents, pausats, i la seva posició estàtica al trencall de l'aigua –remarquem el contrast sensitiu entre la calor de l'ambient i la fredor de l'aigua: És significativa la cadena d'adjectius que aturen el temps en aquesta pausa contemplativa del moviment de Montserrateta, en la qual l'ombra del cos de la jove es projecta sobre l'aigua. Tot seguit, ella positivament la fredor de l'aigua, *deliciosa*, que acaba aspirant *amb tot el cos*, un sintagma que accentua la plenitud sensual del personatge femení.

Aquesta actitud suau, contemplativa i delicada contrasta amb l'ímpetu desmanyotat i mancat de sensibilitat d'en Miquelet quan es llença mar endins, esquitxant el cos de Montserrateta. Aquesta obre la boca en una imatge sensual que s'intensificarà quan, després de capbussar-se un instant amb un gest del tot natural, però descrit amb concisa precisió, l'aigua llisqui per la seva pell, una pell *tibant, impenetrable*, que es personifica en el gest d'escopir l'aigua. Després del bany, el dia continuarà amb un dinar i una migdiada, durant el qual podem intuir un velat i implícit encontre sexual de la parella. Al crepuscle, els dos agafaran la seva bicicleta per tornar al poble i s'acomiaran amb un to més aviat protocol·lari, poc afectuós, denotant una certa manca de complicitat entre els dos joves.

Pel que fa a l'**estil del text**, aquest fragment narratiu destaca per la força de les imatges evocades, amb un llenguatge d'una gran riquesa lèxica, on hi predomina l'adjectivació precisa; el paisatge és expressat amb un gran detallisme, i se succeeixen les accions, més descrites que no pas narrades. Hi ha la inserció d'un breu fragment en estil directe, però hi predomina un narrador extern omniscient, que descriu allò que veu amb un estil proper a l'objectivitat.

La **llengua** és planera, gens ampul·losa o artificiosa, propera a l'oralitat, allunyada de la complexitat i del recargolament sintàctic.

En conjunt, el text és una clar exemple de la sensualitat descriptiva de l'estil planià: a través de l'adjectivació i el domini del tempo narratiu, l'autor és capaç d'alentir el temps d'una escena quotidiana i banal per convertir-la en un fragment d'una extraordinària expressivitat.

[627 paraules]

8. Josep Pla, “L’adjectivació”

És gairebé segur que la feina més difícil de l'ofici d'escriure és l'adjectivació. L'article d'una frase és immutable: el masculí, el femení, el neutre. El substantiu, potser encara més. Però després, si del que es tracta és de formular algun paper literari, la frase s'ha d'adjectivar. Adjectivar és complicat i difícil. Implica moltes coses: observació, memòria, coneixements, paciència... si del que es tracta és de combatre el galimaties.

Avui, he anat a veure el metge. A l'acabament de la visita, el facultatiu s'enravenà visiblement i em digué:

—Vostè, senyor Pla, fuma massa! No crec que li vagi gairebé.

—Es possible. És absolutament cert que vostè té tota la raó. Fumo des de l'adolescència. Ha estat una de les coses més permanents de la meua vida.

—Fuma cigars o cigarrets?

—Anys enrera, en el curs d'una llarga temporada, vaig fumar cigars de fulla brasilera. Eren els que costaven menys. Els cigars de l'Havana no m'han estat mai assequibles. El meu amic Eugeni Xammar solia dir, resplendent: «*Partagas y nada mas*». No he arribat mai a personalitzar aquest dogma tan cèlebre. En general, he fumat cigarrets.

—No se n'ha cansat?

—Per ara, no senyor. Fumo per diverses raons: almenys per dues: primer, per passar l'estona, vull dir per desviar-me, encara que poc, del terrible tedi de la vida. I després, fumo perquè m'ajuda a trampejar la formulació del meu ofici ...

—Fuma cigarrets fets o els fa vostè mateix?

—No he fumat mai cigarrets anglesos o americans, ni francesos, ni italians ni els que ara es venen en aquest país.

—Així vostè fuma els productes de la vella Tabacalera, S.A.

—Sí senyor: els *cigarrillos selectos al cuadrado* de la Tabacalera. N'hi ha divuit a cada paquet. Els cigarrets personals, me'ls faig jo mateix. Si alguna persona immediata acaba els seus, n'hi ofereixo.

—I què li dura un paquet d'aquests que diu que fuma?

—Tres dies ...

—Vol dir?

—Sí senyor! Genèricament parlant em dura tres dies ...

—Digui, digui ...

—Hi ha un altre aspecte de la qüestió que potser a vostè l'interessarà. Jo fumo aquests cigarrets perquè m'ajuden a l'ofici que faig. El meu ofici és escriure en l'aspecte més perillós: en diaris i revistes. Per a escriure, això és, per a descriure, s'ha d'adjectivar, cosa que no és pas fàcil. La manera arcaica que jo tinc d'adjectivar troba en la meua manera arxi-arcaica que tinc de fer els cigarrets una ajuda considerable ...

—Vostè, com tots els recalcitrants fumadors que he conegut, busca arguments per a continuar fumant ...

—Com vulgui ... A mi, el fumar em serveix. Ho comprendrà de seguida. Tinc davant una ampolla determinada. És fosca, però no és negra. De quin color és? És una ampolla normal: té un cos cilíndric i un broc a dalt per a posar-hi un tap i tapar-la. A dins, hi té un líquid ... Tot aquest conjunt s'ha de descriure: s'ha d'adjectivar. S'han de posar darrera el substantiu (en aquest cas l'ampolla) uns adjectius. Adjectivar vol dir, simplement, fer entrar, amb la màxima intensitat, l'objecte en el pensament del lector. Adjectivar vol un cert temps. No és pas fàcil. Necessita observació, una certa imaginació i sovint prou paciència. És a dir, encara: adjectivar significa obtenir algun resultat concret.

—El que diu és clar ...

—Almenys he fet els possibles perquè ho sigui. Li estic molt agraït. Ara mirarem que la segona part d'aquesta explicació sigui tan clara com la primera. Primer de tot parteixo, per la meitat, un cigarret del paquet a què férem al·lusió. Sempre tinc preparat un paper dels petits paquets de paper que a l'estanc em venen. Anys enrera utilitzava el paper Job, que era rossellonès i no era pas dolent. Aquest paper, que tenia un nom tan bíblic i tan prodigiós (el llibre de Job, com aquell qui no diu res), ha desaparegut. Ara fumo l'Smoking. Em segueix?

—Sí senyor, perfectament ...

—Amb la meitat del cigarret trencat de la Tabacalera, faig el meu personal cigarret, utilitzant el paper nou i fresc que li acabo de dir. Tot això, ho faig utilitzant intervals de temps, a poc a poc, sense pressa ...

—De manera que, d'un paquet que conté divuit cigarrets, en fa trenta-sis ...

—Exactament.

—I, per tant, si un paquet li dura tres dies, el fet vol dir que vostè fuma dotze cigarrets el dia ...

—Prescindeixi de la numeració. De vegades en fumo tretze o catorze i de vegades deu o onze. Tot depèn ...

—Depèn de què?

—Vostè, que és un científicista, m'ho hauria d'explicar. Jo no sé res. Tinc la sort de ser com tothom. Voldria saber la causa del que fem, d'això, d'allò, del de més enllà. Jo no en sé res. Només recordo l'excel·lent judici de Heler quan diu que el cos humà està malalt de l'esperit que conté. El professor Sciacca, de Gènova, afirma que l'home és un desequilibrat. És exactíssim. El que fem o el que no fem, quina causa té? De què depèn? A vostè, que és científicista, li passa com a mi, que sóc l'home més vulgar del món: no sabem res.

Aquestes innocents paraules produïren en el facultatiu un mutisme complet. Vaig dir de seguida:

—Tornem a la qüestió dels cigarrets. Ja tinc el cigarret fet amb el paper fresc. Després l'encenc. Al cap d'una estona s'apaga. Aspiro, aspiro, i resulta que s'ha apagat. Al cap

d'una estona, el torno a encendre, i al cap d'una altra estona, apagat. El torno a encendre. Aquestes estones són espais de temps llargs o curts -més aviat llargs que curts. Ara bé: són aquestes intermitències que m'ajuden a adjectivar. Això no vol pas dir que ho encerti. No podria negar, en tot cas, que de vegades arriba amb gran rapidesa, per intuïció, un adjectiu que és considerat exacte. En general surten mitjanies, cosa que no vol pas dir que no surtin ximpleries autèntiques. El que només li voldria dir és que e fumar m'ajuda a tenir espais de temps per a trobar adjectius. És tot el que li volia dir. Res més.

El metge em mira amb una rialleta convencional, no gaire intel·ligible, i em diu:

—De tota manera, vostè fuma massa. S'hauria de moderar. No en tingui el menor dubte.

—D'acord. Es el que faré. Em serà més aviat difícil de desprendre'm totalment d'aquest hàbit. Però no tingui cap preocupació: fumaré menys. Estigui bonet ...

Ara, és clar, quedava en peu la realitat del meu ofici. La meva absurda manera de fumar m'havia ajudat en les penes i fatigues de l'adjectivació. Havia trobat una manera d'adjectivar favorable a crear-me espais de temps, que m'hàvien ajudat. El lector de vegades creu que una adjectivació passable és una conseqüència de la rapidesa, del llampec mental. Ho deia fa un moment: elimino l'adjectivació intuïtiva, que, de vegades, poc, es produeix.

Més aviat crec que es produeix per lentitud, per observació, per paciència, per allò que alguns amics meus en diuen la pèrdua de temps. Els grans escriptors són els que adjectiven millor. No tinc prou coneixements de l'idioma anglès per a conèixer bé l'adjectivació de Shakespeare, que pel poc que en conec és prodigiosament poètica i exacta. Dante és igual. Sempre ho encerten, a una alçada mental elevadíssima.

També és personalment molt útil tenir presents les pròpies possibilitats. És inútil: no es poden depassar. No s'han d'augmentar les causes d'oblit. La intel·ligibilitat indispensable. És poc, evidentment, però n'hi ha més. Sempre he estat partidari de l'adjectivació real —realista. Si l'home que hom té davant és alt i prim, s'ha d'establir el fet. Si la persona que tenim davant té els ulls negres i brillants, no es pot dir que té els ulls blaus i amb un punt de borrositat. El que els propis ulls veuen s'ha d'establir. No tots els escriptors ho creuen així. Es pensen que tindran molts més lectors si entren en l'adjectivació demencial i en la bogeria. Hi ha crítics per a tot: els que exalten l'avantguarda, com altres la reraguarda. Ara, escriure no té res a veure ni amb l'avantguarda ni amb la reraguarda. Escriure vol dir descriure, amb la màxima intel·ligibilitat possible. Jo crec que aquesta manera és la més difícil i complicada. Altres creuen que és al revés. Que tothom faci el que li sembli. i res més. Ja en tenim prou amb el que tenim davant. La realitat és prodigiosa, difícil, immensa.

Hi ha escriptors que adjectiven per comparació. És un procediment fàcil. Diuen que aquell home és un gall en garbera, matinal i cridaner, i que aquella senyoreta és una

nimfa d'una font grega. Tot és fals. Els homes i les dones som limitats, en general limitadíssims. I no hi ha res més.

Josep Pla. "L'adjectivació" dins *Darrers escrits*, OC LXIV, 291-295

9. Comentaris sobre l'obra de Josep Pla

Salvador Oliva, «Prosa rítmica i prosa poètica», dins *Introducció a la mètrica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1986, 11-15.

La prosa poètica es diferencia de la prosa rítmica perquè persegueix un efecte no necessàriament vinculat al material sonor. Allò que fa que una prosa sigui poètica té més a veure amb la combinació dels mots dintre la frase que no pas amb el ritme assolit per les frases del discurs. Fixem-nos, per exemple, en aquest fragment de Josep Pla, tret del volum XX de l'*Obra Completa*:

A mi, m'agrada la nit estelada i negra. Sóc partidari de l'arròs negre i del nocturn negre. En les aglomeracions urbanes, aquesta classe de nocturns són inconcebibles. Al camp són una pura meravella. ¿S'imagina l'encant que produeix no veure res, no veure's ni a si mateix i tenir davant les estrelles? Ho comprendrà fàcilment... La calvície immensa del cel diürn causa sempre sensació de buidor.

En aquesta darrera frase, hi ha una combinació (calvície... del cel) absolutament insòlita, com si ambdós mots pertanyessin a un mateix paradigma d'un codi nou. Aquest recurs és típic de la prosa poètica. El lector ho veu tot amb una llum nova gràcies al relleu que han adquirit els signes així seleccionats i combinats. L'escriptor Karl Kraus deia que la pròpia llengua és com una meuca universal (tots els parlants la utilitzen a la seva manera i per a les seves pròpies finalitats), però que ell, com a escriptor, tenia l'obligació de convertir en una verge. Doncs bé, és aquesta reconversió de la llengua que ens interessa de fer remarcar com una de les característiques més importants de la prosa poètica.

Si he posat un exemple de Pla ha estat sobretot per evitar que alguns lectors inferissin que aquesta reconversió s'hagi d'efectuar a base d'un discurs extravagant. Ni Pla és un escriptor extravagant ni els seus recursos particulars són els únics existents. Ni quan qualificàvem la combinació «calvície del cel» d'insòlita no era pas en el sentit d'extravagant, sinó simplement de distinta de les que apareixen en l'ús ordinari i referencial del llenguatge. Precisament la característica més definitòria d'una bona part de la prosa de Pla és la seva aparença de discurs ordinari i referencial, on l'assumpte de què ens parla sembla simplement la descripció i comunicació d'una experiència real, quan de fet, i no pas poc sovint, les combinacions de les paraules que utilitza ens conviden a considerar-ho sota l'òptica de la ficció.

Pla és conscient (més del que pot semblar a primera vista) dels seus artificis. Ell mateix ens ho explica cada vegada que es refereix a la recerca de les qualitats que ha de tenir l'adjectiu. De fet, el que compta més no és la qualitat de l'adjectiu, com és usual de repetir quan es comenta l'estil de Pla, sinó la combinació concreta dels elements, no solament d'un adjectiu amb un substantiu, sinó també d'un subjecte amb un verb, d'un nom i el seu complement, etc. Pla utilitza aquests recursos mesuradament i amb contenció, però rarament el sorprenem utilitzant els recursos de la prosa rítmica.

Joan Estelrich. "Les marines de Pla" dins Bou, Enric. *Panorama crític de la literatura Catalana. Segle XX*. Vicens Vives, 2009

Gran parte de la copiosa obra de Pla nace de su sentimiento de la naturaleza. No hay paisaje ni espectáculo —campestre, urbano, montaños, marítimo— que no haya excitado su rica sensibilidad. En su reciente libro *Cadaqués* —en catalán— abundan, que es maravilla, las páginas descriptivas de los espectáculos del mar y de la costa. Fué siempre Pla un pintor de "marinas" inagotable. El lector de Destino ha podido apreciarle a menudo en este aspecto. ¿Quién podría contar las obras maestras de este género, desde las antiguas de Homero y Virgilio, pasando por las renacentistas de Camões y las románticas de Michelet y Victor Hugo, a las más recientes de Conrad y Kellermann? La moderna literatura catalana cuenta con las heroicas de Verdaguer, las clásicas de Costa y Llobera, las líricas y familiares de Maragall, las realistas y "llenas de alma" de Ruyra. En nuestros días, es Pla indiscutiblemente el maestro sin par de las "marinas".

Manipulando todo lo referente al mar, exhibe José Pla una virtuosidad prodigiosa. Esbozos, croquis, paisajes extáticos, cuadros de gran movimiento. Notaciones táctiles, auditivas, olorosas y de color. Los distintos efectos de los vientos. Ved ahí, sin orden ni composición, al azar de cada momento vivido: la gracia del airecillo matinal, el mar inmóvil como estaño fundido, la bruma en los horizontes lejanos, el rebaño de las olas, la bahía igual que un lago o bien sacudida por la borrasca, las "calmas" de enero, la mar nebulosa, la lluvia sobre el mar y sobre el puerto, el litoral en verano, las transparencias del paisaje submarino, el "renta-botes" de septiembre, el mar cuando se pone el sol tras los montes, la llegada de la noche, historia de las largas navegaciones a vela, apenas esbozada con patética brevedad como la del bergantín desaparecido en la calma, digna de Conrad.

Esas marinas de Pla son originales, de percepción directa. Los detalles que han captado en lo vivo; ninguna influencia o imitación podría explicarlas, y menos que ninguna la de los pintores, a pesar del lujo de Pla en las notaciones de color. Cuando nuestro autor se encara con el mar, contempla el mar, no ve más que el mar; quiero decir que no lo ve a

través de ningún texto, más o menos clásico, sino exclusivamente a través de sus propios ojos y con todos los demás sentidos muy abiertos. El mar le sedujo y él ha conquistado al mar, describiéndolo con personalidad y gusto [...]. ¿Cuántas horas, días o años necesitó para apropiárselo? Basta instalarse en la costa para gustar los paisajes marinos. Para captar el carácter de cada uno, para definirlo con palabras vivas y exactas, es necesario ser artista de gran sensibilidad. El escollo con que a veces tropieza Pla es el de lo pintoresco. En cuanto topa con él, no sabe dejar de aprovecharlo. Consignemos, sin embargo, que sus descripciones se depuran cada día en el sentido de atender más a lo humano, es decir, a lo dramático que a lo pintoresco.

Xavier Pla, *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 241-242.

No sembla [...] que Josep Pla concebi la naturalesa com un simple espectacle, ni que, en la seva prosa, el personatge narrador s'expressi únicament com un observador. El discurs literari de Josep Pla sobre la realitat parla des d'una subjectivitat (que no s'ha d'identificar forçosament amb la subjectivitat de Josep Pla) que posseeix una mirada completa sobre el món i que reuneix tres condicions essencials [...] que es complementen i que, de fet, el singularitzen: es tracta, alhora, de la mirada d'un *naturalista*, de la d'un *poeta* i de la d'un *moralista*.

Josep Pla descriu la realitat amb els ulls savis del naturalista que, dotat d'un cert esperit taxonòmic de classificació i d'ordenació del món exterior, no tan sols posseeix un saber o una competència gairebé enciclopèdica sobre la realitat, sinó que també s'interessa pel vocabulari, pels mots que la designen. A més, Josep Pla expressa aquesta realitat amb una gran habilitat, mitjançant procediments, estratègies i imatges pròpies de l'art poètica (ús continuat de la metàfora, descripció metonímica, força de les imatges). Finalment, Josep Pla sap extreure'n un concepte general, una moralitat que pot ser deduïda expressament de la realitat natural, o bé de la comparació d'aquesta realitat natural amb l'experiència humana.

10. Recursos addicionals i bibliografia

- AGUILÓ, Anna i PLA, Xavier, *La poètica de la banalitat. Actes de la Jornada d'Estudi Cinquanta Anys d'El carrer Estret*, Girona, Universitat de Girona, 2003.
- BADOSA, Cristina, *Josep Pla. Biografia del solitari*, Barcelona, Edicions 62, 1996, Biografies i Memòries, 29.
- BONADA, Lluís, *Josep Pla*, Barcelona, Editorial Empúries. 1991.
—*L'obra de Josep Pla*, Barcelona, Editorial Teide, 1991.
- CASALS, Glòria, *Josep Pla*, Barcelona, Edicions 62/Edicions Orbis. 1969. Edició especial per a Premsa Catalana 82.
- CASTELLET, Josep Maria, *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona, Ed. Destino, 1978.
- FUSTER, Joan, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Editorial Curial, 1988.
- GUSTÀ, Marina, «Josep Pla», Dins M. de Riquer, A. Comas, J. Molas: *Història de la literatura catalana*, vol. X, Barcelona, Editorial Teide, 1987.
- MARTINELL, Josep, *Josep Pla, vist de prop*, Barcelona, Editorial Pòrtic, 1972.
—*Josep Pla, vist per un amic de Palafrugell*, Barcelona, Edicions Destino, 1996.
- MISERACHS, Xavier, *Fulls de contactes. Memòries*, Barcelona, Edicions 62. 1998.
- OLIVA, Salvador, «Prosa rítmica i prosa poètica», dins *Introducció a la mètrica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1986, 11-15.
- OLLER, Dolors, «Josep Pla: el sacrifici a la raó», dins *La construcció del sentit*, Barcelona, Empúries, 1986, 188-195.
- PLA, Xavier, *Josep Pla: Ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona, Quaderns Crema, 1997.
—«Josep Pla», dins *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, Enric Bou (dir.), Barcelona, Vicens Vives, 2010, p.

Continguts audiovisuals

Josep Pla, periodista i escriptor (Fundació Josep Pla – Càtedra Josep Pla UdG): Sèrie de càpsules temàtiques sobre la biografia i obra de Josep Pla:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLRUnBo69FWHu2oNTC9bSw4AfnIQPD079M>

El meu avi: “Josep Pla, una ombra en el paisatge”, reportatge televisiu de TV3 sobre Josep Pla, 2003: <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/el-meu-avi/josep-pla-una-ombra-en-el-paisatge/video/3463330/>

A fondo: “José Pla”, entrevista de Joaquín Soler-Serrano a Josep Pla, TVE, 1976: <https://www.rtve.es/play/videos/a-fondo/fondo-josep-pla/5607778/>.

Webs recomanades

Fundació Josep Pla, Palafrugell: www.fundaciojoseppla.cat/servei-educatiu

Càtedra Josep Pla, Universitat de Girona: <http://catedrajoseppla.udg.edu>

Lletra. La literatura catalana a Internet: <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/josep-pla>

AELC. Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: www.escriptors.cat/autors/plaj